

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

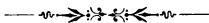
Jens Johansen,
født 7. Februar 1857, død 2. Desember 1882.

Jens Johansen.

Et Mindeskrift.

Med et Forord af

Ludvig Schrøder.

Kolding.

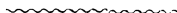
Konrad Jørgensens Forlag.

1884.

Konrad Jørgensens Bogtrykkeri i Kolding ved J. P. Løye.

Indhold:

	Side
Jens Johansens Forældre, hans Barndom og første Ungdom	I
Soldaterlivet i Kjøbenhavn	23
Opholdet paa Vejstrup Højskole	39
Norgesrejsen	48
Opholdet paa den udvidede Løjskole i Askov	98
Lærervirksomheden paa Mellerup Højskole	III
Rejsen til Syden, hans Død og Jordfæstelse	II9

Til Læserne!

Jens Johansens Frænder har bedt mig om at samle og udgive et lille Mindeskrift om ham. Men min yngre Medlærer og Jens Johansens Kammerat her paa Skolen, Povl Pedersen (Bjerger), har været min Medarbejder derved, og han har haft den meste Ulejlighed ved den lille Bog, som nu foreligger.

Den er nærmest bestemt for Jens Johansens Slægt og Venner. Men det er dog ogsaa muligt, at der er andre nordiske Læsere, som med Deltagelse vil følge et Levnedsløb, der begynder i en af Kolds bedste Venners Huse*) og fører gjennem en omfattende Brug af Folkehøjskole-Undervisningen til en lovende, om end hurtig afbrudt, Virksomhed som Lærer paa en Folkehøjskole og som Forfatter.

Jeg har i sin Tid haft Besøg af i det mindste én svensk Kvinde, hos hvem Læsningen af Anton Nielsens Fortælling om „Karen, der kom paa Højskole“, havde vakt Lysten til selv at lære Folkehøjskolerne at kjende. Dersom Mindeskriftet om

*) Om Johan Stefansen kan man ogsaa læse i mit Mindeskrift om Ludvig Helveg, S. 206 f.

Jens Johansen kunde vække Lysten til i hans Spor ihærdigt og dygtigt at tilegne sig den Oplysning, der tilbydes ved disse Skoler, da vilde derved forhaabentlig noget godt være udrettet.

Mindet om den højtvoxede og højsindede Unger-svend er knyttet til tre danske Folkehøjskoler, og til Dels til nogle norske med. Den Slags „fælles Minder, som vi eje“, vil forhaabentlig blive et Baand imellem disse Skoler, til Gavn i videre Kredse end for dem selv. Men der vil være mange flere end Jens Johansens Lærere, Kammerater og Lær-linger, for hvem Mindet om hans elskelige Person-lighed vil have varig Betydning. Maatte dette Skrift bidrage til at frede om hans Minde.

Folkehøjskolen i Askov, 7. Avgust 1884.

Ludvig Schrøder.

Jens Johansen var født i Aasum ved Odense, hvor hans Fædreneslægt er kjendt som hæderlige, dygtige og alvorlige Folk.

Hans Fader Johan Stefansen var Søn af Gaardfæster Steffen Jensen i Revninge og var straks efter sin Konfirmation bestemt til at være Skolelærer; en tyskfødt Skolelærer skulde forberede ham dertil, Forberedelsen begyndte, men straks efter blev han og Steffen Jensen Uvenner, og Johan kom ikke tiere til Skolelæreren. „Jeg kan endnu mindes — skriver en af Johans Sønner —, at naar vi store Knægte sad paa Faders Knæ, saa fik vi ham til at tælle paa Tysk for os, en Frugt af denne Forberedelse.“ Da han var hen imod de tyve Aar, blev han greben af det religiøse Liv, der oprindelig var bleven vakt ved Kristen Madsen i Drigstrup. Han blev en ivrig Deltager i de gudelige Forsamlinger og en flittig Læser af Bibelen. Hans Fader, den gamle Steffen Jensen, kunde ikke forstaa Sønnen, han op-

drog sine Børn med Strænghed og besluttede sig ogsaa til at tage dette med Strænghed. Johan maatte stjele sig til at læse i Bibelen, og da Faderen en Gang overraskede ham ved denne Læsning ude ved en Halmstak, tog han ikke i Betænkning at give ham legemlig Tugt. Men den gamles Hjærte var ikke saa haardt, som Opdragelsen tydede paa; gjennem Sønnen blev han paavirket af den religiøse Strømning; en Gang sagde han til denne: „Ja, det er vistnok rigtig med „de hellige“, naar vi kunde komme efter det og taale den Spot, som der følger med.“ Siden sluttede han sig helt til denne Kreds; Fader og Søn fulgtes nu ad. Senere kom Johan Stefansen i Forbindelse med Kold; ved ham fik han Øjnene op for Grundtvigs store og rige Virksomhed og kom til at slutte sig til det Røre, der udgik fra ham. Han tog livlig Del i alle kirkelige og folkelige Spørgsmaal; det var derom, hans Samtaler drejede sig, og det var dette, der var Gjenstand for hans Brevveksling. Skjønt hans ældste Børn ikke kom til at gaa i Friskolen, saa var han dog en ivrig og varm Ven af den. Kolds Virksomhed skattede han overordentlig højt og var en flittig Gjæst i hans Hus. Kold satte ogsaa stor Pris paa Johan, han tog ham til sin nærmeste Raadgiver og brugte ham som sin Medhjælper paa de praktiske Omraader. Det var saaledes ham, der købte den Jord, hvor

Dalum Højskole nu ligger, og det var forbunden med ikke faa Vanskeligheder, thi da Herremand, Præst og Degn hørte, at det var til Kold, Jorden skulde kjøbes, satte de sig imod det baade med Hænder og Fødder. Da saa Modstanden var overvunden og Handelen ordnet, sagde Kold: „Det brænder under mine Fødder, naar jeg kommer ind paa Jorden, saa jeg er vis paa, at det er der, jeg skal bo.“

Det blev ikke velset af de gamle opvakte, at Johan havde sluttet sig til Højskolebevægelsen, og det kunde af den Grund komme til varme Samtaler imellem dem, men om end det kunde rykke i Kjærligheds-Baadet, der sammenbandt dem, rykke det over kunde det dog ikke. En Brevveksling mellem ham og en af de opvakte i Vejle-Eggen, der i 1864 havde ligget i Kvarter hos dem, vidner derom, og da denne Brevveksling er meget oplysende i flere Henseender, meddeles nogle af Brevene her.

Det første Brev er fra denne opvakte Soldat, Jens Christian Nielsen fra Tiufkjær eller „Skjærbek“, som hans Soldaternavn var. Han var bleven hjemsendt og sender nu Johan en Klædning, som han har laant til sin Hjemrejse. Det andet er Johans Svar herpaa.

Tiufkjær Mark, den 8. Oktober 1864.

Gode Venner!

Min Rejse til mit kjære Hjem gik lykkelig og vel. Kl. var mellem et og to, da jeg kom.

1*

I kan nok forestille eder, at Glæden blev stor, og, Gud være lovet, jeg traf dem ogsaa alle nogenlunde ved Helbred, og efter Omstændighederne har vi det nu alle godt. Det er jo nok besværlig med de mange Fjender, der ligger i Landet, men vi er den kjære Gud meget Tak skyldig, at det gaar, som det gjør, det kunde være meget værre, vi haaber dog ogsaa og beder til Herren, at han snart, om det er os tjenligt, vil fri os af denne Trængsel.

Nu sender jeg hermed de laante Klæder, for hvilke jeg bringer min hjærtelige Tak, ja ikke alene derfor, men for alt det gode, jeg har nydt i eders Hus, takker jeg mange Gange. Med Guds Hjælp skal jeg heller ikke glemme eder; af timelig Gods har jeg intet at lønne eder med, men saa længe Herren forunder mit Hjærte at banke, da haaber jeg, at jeg har et Suk til ham for eders Sjæle, at vi dog, om vi ikke her skal samles mere, en Gang maa samles hist for Lammets Trone; dertil hjælp du os, kjære Frelser, for dit Blods Skyld. —

I hilses alle paa det kjærligste fra min Kone og mig, eders takskyldige

Jens Christian Nielsen.

Aasum, den 1. Desember 1864.

Kjære Ven!

Jeg tror nok, at jeg sagde, da vi skiltes ad paa Middelfart Gade, at vi skulde nok dele et

Par Ord paa Papiret en anden Gang; desuagtet kunde det snart have trukket længe ud. Og skulde min Skrivelses Indhold være at forklare eller forsvare de Ting og Tanker, som vi stredes om, da du var hos mig, da maatte det ogsaa nok være sig, thi det er frugtløs Arbejde, og tilmed frygter jeg, at min Mund og min Pen ikke saa godt kan bevidne og bekjende den Sag, som mit Hjærte elsker og fortrøster sig til. Nej, jeg skal slaa en anden Streng an, og det skal være af Hjærtet og i Sandhed. Dit sidste Ord til mig var: Tusend Tak for alt godt! Disse Ord, som jeg antog for velmente, har varmet lidt paa vort Hoved, da vi føler, at vi næppe har fortjent Tak. Især er min Kone urolig og føler sig besværet over, at vi ikke var gode nok ved dig og Smidstrup, og endskjønt jeg trøster hende med, at vi da var lige saa gode som Folk flest, saa kan jeg dog næppe nok bjærge min egen Følelse lige over for dig, dels fordi du har efterladt adskillige Smaating, som jeg knap vidste eller overtænkte, dels fordi vi endnu har Indkvartering, som langt mindre kan leve med os, hvorved vi bedre paaskjønner eders Velvilje og Omgængelse. Crone og Jensen, Aast, som du véd, vi fik, da I rejste, var meget flinke, og med dem gik det meget godt. Jensen især var stærkt afholdt i hele vort Hus; foruden det, at han var meget from og gjorde os alt det gode, han kunde, ligesom

I, saa var han da heller ikke sky eller døv for Guds Ord, og jeg tør maaske haabe, at Aanden arbejdede lidt paa hans Hjærte. Han købte nogle smaa Bøger, og Dagen førend han rejste, red han ganske af egen Drift over til en anden By og købte sig Bibelen og det ny Testament. Jeg ønsker af fuldt Hjærte, at Herren vil lade sit Ansigt lyse for ham og sin Aand vejlede ham til al Sandhed; men atter her ser jeg tilbage med ydmyg Følelse, i det jeg gjerne skulde have været lidt mere for ham, som jeg alene kunde være i Sandhed, naar jeg selv var mere paa Aandens indvortes Menneske. De rejste først 22. November; nu har vi haft 4 siden, tvende Gange, de har endnu ikke vist os noget godt, og jeg tør vist intet vente. Derfor ser jeg nu ligesom tilbage med Vemod og vil nok tilstaa, at jeg burde have paaskjønnet eders Arbejde lidt mere. Min Kone vil, at jeg endnu skulde sende Penge baade til dig og Smidstrup; men det gjør jeg da nu ikke, men vil ved disse Linjer, ligesom i et Brev til Smidstrup, tilkjendegive eder den ydmyge og kjærlige Følelse, som lyser i Mindet om eder, som gjør, at jeg længes efter endnu en Gang i dette Liv at se eder og komme jer i Møde med Kjærlighed; jeg tror nu ikke, at jeg og du kan komme sammen og dele ret meget uden enten at strides eller sidde som halv kvalte, og desuagtet tør jeg dog mene, at jeg har baade

menneskelig og kristelig Kjærlighed til dig. Det gaar med os som andre kjødelige Søkende, at de kan tit komme i Haarene, men dog alligevel elske, derfor er jeg ikke saa bange for at bruge Mund, men mere for at bruge Pen. Jeg haaber og fortrøster mig til, at du kan sige noget nær det samme, og til Stadfæstelse af dette Haab forventer jeg et Par Linjer fra dig til Jul, saa skal vort Minde leve i gjen-sidig velsignet Ihukommelse. Og hilses saa du og Familie fra mig og Familie paa det kjær-ligste.

Jh. Stefansen.

Mine Klæder modtog jeg straks.

Dine Klodser afbenyttede Crone og afrejste med dem til Marslev. 6. Eskadron er opløst.

De næste Breve, der veksles, findes ikke, men det kan ses af de følgende, at de har handlet om deres forskellige Meninger om kristelige Ting, og at der er falden hvasse Udtryk ved Udvekslingen af disse Meninger. Johan Stefansens Hustru har ogsaa taget Del i denne Brevveksling og sendt J. Chr. Nielsen en Bog. Det næste Brev er fra J. Chr. Nielsen, det er af 18. Febr. 1865 og er 7 Kvant-Sider stort. Det begynder saaledes: „Kjære Venner! Det var min Mening, da jeg modtog eders Breve, at jeg slet ikke vilde skrive mere, da jeg erfarer, at vi ikke kan skrive sammen, uden det skal gaa paa Kjærlighedens Bekostning, men

jeg kan dog alligevel ikke saaledes slippe eder. mærker jeg nok.“ Han skriver derefter, at naar han har taget saa haardt før, saa var det af Kjærlighed til dem. Efter hans Overbevisning er de i en Vildfarelse, thi Grundtvigs Lære er falsk, og vilde han sige, at den var sand, saa bar han sig ad som den, der lod den blinde løbe i Afgrunden uden at advare ham: „Du siger nok, kjære Johan, at for 25 Aar siden, da kunde vi bedre tale sammen; det er ogsaa min Mening, just ikke fordi du da kunde bruge, hvad du kalder skarpe Udtryk eller ringe i Dommens Stormklokke til enhver Tid . . . Nej, men da var du en kristen i Sandhed . . . Nu er Du gaaet langt tilbage.“ Bogen, han har faaet tilsendt, er han misfornøjet med: noget godt er der nok i den, men det meste er dog Vildfarelser. Nej, da anbefaler han Læsning i Bibelen og Bøn. Bøn er det troende Menneskes Aandedrag, og ved Læsning af Bibelen henter vi Lys og Kraft. Tilsidst skriver han: „Lad os ikke forglemme hverandre; jeg mindes godt dit sidste Ord til mig, og jeg skal med Guds Hjælp heller ikke glemme dig eller nogen af eder. Jeg haaber, at I ikke tager mig det ilde op, at jeg skriver saaledes: I véd jo nok, at min Kjærlighed er ikke af den Beskaffenhed, der viser sig saa meget i det ydre, men Gud være lovet, Herren ser paa

Hjærtet“. Brevet slutter derpaa med kjærlige Hilsener.

Johans Svar er af 30. Marts 1865. Det er 7 tætskrevne Kvartsider og begynder saaledes:

Kjære Ven!

Det kan gjerne være lidt hastig atter at skrive til dig; men det gaar mig som dig, at jeg ikke kan eller vil slippe dig, saa jeg tror, at om vi holdt op i flere Aar med at skrive (hvilket muligvis var rigtigst), saa vilde vi dog længes efter at høre fra hverandre i vore sildigste Dage. Og jeg synes dog at faa den modsatte Erfaring af din, nemlig: at vor Brevveksling ikke er paa Kjærlighedens Bekostning, men Bestyrkelse, saavel efter egen Følelse som efter Tonen i hele dit sidste Brev, som jeg har modtaget, læst og ladet læse af flere Venner, som ville bekjende, at du er en Mand, som mener det alvorligt med Kristendom, og har Liv, men mangler Lys. Ja, kjære Ven, Du kunde maaske kalde det en Dom over dig, ligesom jeg tidligere har kaldt dine Ord en Dom over mig; men der bliver dog en stor Forskjel; thi uden Liv er der kun evig Død i Vente; men uden Lys kan vindes Himlens store Arv; saa Livet er det første og vigtigste, og det kommer frem ved Undfangelsen og Fødselen af Helligaanden og Guds Ordet i Daaben; der fødte

Gud os til Børn og gav os Børneret, og saa sige vi om Lyset:

„Alt hvad saa Herrens Menighed
(og den enkelte Sjæl)
end sukker for i Aanden,
naar Tro og Daab vi holde ved,
meddeles efterhaanden.“

Men siger vi end, at Livet er det vigtigste, saa vil vi dog ogsaa sige:

„Oplysning være skal vor Lyst,
var det saa kun om Sivet,
men først og sidst paa Folkerøst
Oplysningen om Livet.“

Og

„Hvad Solskin er for det sorte Muld,
er sand Oplysning for Muldets Frænde,
langt mere værd end det røde Guld
det er sin Gud og sig selv at kjende.“

Men nu er det Sagen at blive enige om Ordet: sand, det kan vi ikke, thi du kalder Grundtvigs Lære falsk og vildfarende, og med det samme al den Oplysning, som Aanden ved denne Mand har meddelt Menigheden. Og jeg finder, at paa denne Grundvold, som dette Lys beskinner og opklarer, derpaa bygges den sundeste og sandeste Kristendom, som bærer sin Frugt i Tro, Haab og Kjærlighed, Glæde, Fred og Frimodighed i Liv og Død. Men vi

vil nu ikke brydes om det, men stole og haabe paa, at saa sandt som vi har fundet Livsens Kilde og vil blive ved at lade den risle i vort Hjærte, saa skal den Hellig-Aand nok vejlede os til Salighed og Sandhed og lære os, hvad Ordet sand er i alle Livets Enkelt-heder.

Der slaar mig en forunderlig Tanke: Se en Gang! Du formaner os til at læse i Bibelen, og jeg formaner dig til at søge sand Oplysning og kalder Bibelen Oplysnings-Bogen, imedens jeg kalder Daaben Livskilden, og ligesom du formaner til Bøn om Lys og Kraft, saa vilde jeg ligesaa med al min Flid og Troskab, saa det er jo underligt nok, at vi søger én Kilde og formaner hverandre gjensidig til det samme og dog, naar jeg nu, foranlediget af de næste Linjer i dit Brev, vil fremkomme med, hvad jeg kalder en Oplysning om Bibelen, saa bliver Forskjellen igjen stor.“

Derefter følger en Udvikling af Forholdet mellem Ord og Skrift, der viser, hvilken oplyst og udviklet Mand Johan var. — Naar J. Chr. Nielsen har skrevet, at han er gaaet meget tilbage, saa er det vanskelig for ham at svare paa. Vel synes han, han er vokset i Naade og Kundskab, men skrive om sin egen Vækst, kan han ikke saa godt. Brevet slutter med en kjærlig Hilsen fra hans Hustru — der hjærte-

lig gjerne vilde have skrevet et Par Ord til ham — og fra dem alle.

Hermed sluttede deres Brevveksling, i alle Fald findes der ikke flere Breve; at de ikke derfor glemte hinanden men mindedes hinanden i Kjærlighed, kan ses af følgende Brev, som J. Chr. Nielsen skrev til Jens Johansen, da denne samlede sin Faders Breve: „Kjære Jens Johansen! Det er længe siden, jeg er bleven saa overrasket ved et Brev, som da jeg for et Par Dage siden modtog dit; jeg maatte have Haanden for Panden, inden jeg kunde mindes din Person. Mærkelig nok, dine Søskende stod alle som levende for mig, men da jeg fik Gjøssene hjem — som man siger — saa mindedes jeg ogsaa godt dig, og jeg vil da paa Forhaand sige dig hjærtelig Tak, fordi du skrev. Det er saa rart at opfriske Mindet fra gamle Venner, for det er jeg vis paa, vi var, trods den store Forskjel, der var paa vort kristelige Standpunkt . . . Det har bedrøvet mig tit og gjør det endnu, naar jeg tænker paa vor frugtesløse Strid, men det var jo i min første Vækkelses Iver, hvor der kommer saa meget usundt frem, som vi tit bag efter maa beklage. Forøvrigt staar jeg paa samme Grund som den Gang“. Strid vil han gjerne undgaa, og Minderne om Striden er han ikke for at dvæle ved, men der var saa mange andre Minder fra Jens Johansens Hjem, som fyldte hans Hjærte med Glæde og

Tak til Gud. „De skønneste for mig at tænke paa — fortsætter han — er dog de mange velsignede Timer, jeg og din Moder har haft med hverandre i Samtale om de himmelske Ting. Vi forstod hinanden. Hvor jeg holdt meget af denne Kone, og det var ikke underligt; thi hun holdt af mig som en Søn. Hvor har jeg ønsket tit at samles med hende en Gang her nede. Det blev mig ikke forundt, men hist, haaber jeg, ved Jesu Blods Kraft at det sker.“ —

Johan Stefansens Hustru var ogsaa stærkt paavirket af „Forsamlingsfolket“; men hun var mere bange for, hvad der var kommen frem ved Grundtvig; hun kunde vanskeligere end sin Mand slutte sig dertil med hele sit Hjærte. Dog var hun ikke af de Folk, der kastede helt Vrag paa det menneskelige; nej, sammen med sin Mand søgte hun at leve et stille og stærkt Liv i Gud Faders Ledebaand; men i det hele var hendes Sind mere tungt end Faderens. Begge var de dygtige Folk. Gammelaldags Tarvelighed havde hjemme i deres Hus; men bankede en trængende paa Døren, stod den al Tid aaben, og de stod rede til at hjælpe. Selv lignede han sig ved en Mand, der i haarde Ord irettesatte sine Tjenestefolk for Ødselhed selv i det smaa; men da i det samme en trængende kom og bad om en Gave, gav han ham

en Rigsdaler. De blev af deres Omgivelser betragtede som et Hæderspar.

Deres Børnekuld bestod af fem Sønner og en Datter. Jens var den næst yngste, født 7. Febr. 1857. Den dybe Alvor i Hjemmet, den faste Tro paa Gud Fader og Længslen efter Livet hos ham gjorde stærkt Indtryk paa Jens. Brorsons Salme: „Hvor er det godt at lande i Himlens søde Havn“, som Moderen saa tit sang, tonede ofte siden for ham. Han tog Arv efter begge sine Forældre, dog havde Faderens glade og frimodige Natur hos ham Overvægten over Moderens mere mørke.

Efter at hans Forældre var flyttede til Rynkeby, kom han til at gaa i Friskole der hos afdøde Lærer Lars Rasmussen, som han elskede højt, og efter Moderens Ønske kom han til at gaa et helt Aar til Konfirmations-Forberedelse hos Præsten F. V. Trojel. Friskolelæreren vandt hele hans Hjærte, og Præsten vidner om ham, at det var en Glæde i den Tid at se paa hans lyse Ansigt med de aabne Øjne, og at det var let at se paa ham, at han fulgte Undervisningen i Præstegaarden med Hjærte og Aand. Da han var ti Aar (1867), døde Faderen, seks Aar senere (1873) Moderen. Det sidste Dødsfald gjorde især et stærkt Indtryk paa ham. Mindet om hans Forældre stod al Tid levende for ham og manede ham til at tage fat paa Arbejdet med Kraft.

Et Aarstid efter Moderens Død kom han ud fra Hjemmet, ud at tjene, først hos Højskoleforstander Lebæk, siden hos Gaardejer Peder Rasmussen i Ovre ved Svendborg. Om hans Ophold her skriver Højskolelærer Grønvald Nielsen omtrent følgende:

„Den første Gang, jeg traf sammen med Jens Johansen, var i Vinteren 1875—76 hos Gmd. Peder Rasmussen paa Ovre Mark, hvor han den Gang tjente. Jens var da mellem 19—20, jeg 18—19 Aar gl. Jeg var den Vinter Elev paa Vejstrup Højskole, og da Jens i den Tid gik og drømte om at komme paa Højskole den følgende Vinter, uden at være klar over, hvor han skulde tage paa Skole, var det i sin Orden, at han spurgte mig ud om, hvordan vi havde det, hvad jeg syntes om det paa Vejstrup Skole, o. lg. Ud paa Aftenen kom „Republik eller Kongedømme“ paa Bane, hvor jeg mindes, at Jens efter min Mening tappert forsvarede Kongedømmet mod en tilstedeværende Republikaner; han ledte ganske vist meget om Ord, og naar han fik dem udtalt, syntes han selv at være meget utilfreds med Maaden, men ud fra hans Ansigt lyste en Frejdighed og et Livsmod, som var velgjørende og som uvilkaarlig drog os andre til sig. Da vi senere som Ungdomsvenner kom til at kjende hinanden, blev Aarsagen hertil klar for mig: de taagede Tanker og den uklare

Fremstilling var ikke et Vaaben, hvormed han gjennem Tankeeksperimenter vilde besejre sin Modstander, men snarere den første spæde Aabenbarelse af den Rigdom, der laa og dæmrede i det skjulte paa Bunden af hans Sjæl.

Hans Husbond siger, at til Bondesyssel var han mindre praktisk, og hans Drømme og Længsler bar ham da ogsaa frem mod en anden Livsgjerning. „Ud over de høje Fjælde“, sang han med Arne, men hvad hans Livs Arbejde skulde være, stod fuldstændig dunkelt for ham.

De andre Tjenestefolk kom til at holde meget af ham, han var saa tjenstvillig og hjælpsom. Især for en Ting satte Peder Rasmussen Jens meget højt, og det var fordi hans Nærværelse mellem de andre Tjenestefolk og Arbejdere al Tid dæmpede det raa og holdt det daarlige nede. I lange Tider kunde han gaa „indadvendt i Tanke og Drøm“; men blev der saa sagt noget, som var smaaligt eller grimt, tog han sig sammen til et Krafttag, og da var hans Ord korte, bestemte og undertiden lidt skarpe, med Myndighed i sig, fordi han selv saa gjerne vilde frem mod et ædelt Menneskeliv. Naar Jens kunde sige til en af sine Medtjenere: „Nej stop nu lidt, saadan maa vi ikke sige, for det er grimt“, og vedkommende i Øjeblikket følte sig saaret, saa prellede deres Kritik snart af paa den Renhed, hans hele Karakter bar Præget af at eje.

I Aftensamtaler faldt Jens's Ord varmest, naar han fortalte om sin Slægt, han var glad ved og i god Forstand stolt af, at den vilde være med at leve for det bedste, der er oppe i Tiden; dette blev ved at følge ham, saa jeg mindes fra vort Samvær paa Askov, hvor optaget han var af Schrøders Foredrag om Vølsung-Ætten og den dybe Slægtskabsfølelse hos de gamle Nordboere; og jo klarere det kom til at staa for ham, at han skulde være en Ordets Mand og faa en Ordets Gjærning at gjøre i en eller anden Retning, jo dybere følte han sig i Taknemlighedsgjæld især til sin Fader, der i Opvækkelsestiden holdt gudelige Forsamlinger; og lige til det sidste arbejdede han for at faa sin Faders og Moders Historie frem, gjennemarbejdede de Breve, som de havde efterladt, og fik under stor Besvær opledt enkelte af de Mænd, som Faderen havde brevvekslet med om kristelige Spørgsmaal, saaledes Brevvekslingen mellem hans Fader og J. Chr. Nielsen, der er meddelt her foran.“

Til denne Tid af hans Liv hører følgende Brev til en Broder, der ogsaa er ude at tjene:

»Oure, den 13. Februar 1876.

Kjære Broder!

Jeg kommer i Tanker om, at du maaske kunde glæde dig ved at høre lidt fra mig og

Broder Steffen, og da jeg véd, at du er saa enlig, og det sagtens er lidt trøgt i Flødstrup, saa er det det, der har sat mig hen at skrive i Aften. Kunde jeg nu bare finde paa noget, som kunde opløfte dig lidt, saa du kunde glemme de Bekymringer, der kan ligge paa et Menneske, enten det saa er verdslige eller Hjærtets Bekymringer . . . Vist er det, at naar der ikke er noget, som kan opløfte os imellem, men at vi derimod gaar i en trøg og ligegyldig Tilstand, og vi ingen har, som vi til dagligdags kan tale i Fortrolighed sammen med, om hvad der ligger for, saa bliver vi til nogle Krøblinger og Treniger, som ikke kommer videre. Det er nu ikke min Mening, at du er af det Slags, men der er vist ingen, som du i Kjærlighed kan tale fortroligt sammen med, saa at du kan opløftes derved. Derfor vil jeg give dig et lille Raad: Naar du er forknyt og bedrøvet, og du synes, at dine Medmennesker ikke er gode mod dig, og der ingen er, der holder af dig, saa skal du bare tænke paa alt det gode, du kan, paa hvordan dine Søkende holder af dig, og paa alle de Mennesker, som du véd, holder af dig, paa Moder og Fader, som jeg nok tror kan se os — og de ønsker jo alle, du maatte blive et godt Menneske — saa skal du nok se, at det onde og bitre nok svinder væk, saa du bliver glad igjen og kan med Frimodighed atter begynde paa, hvad du skal, og synge:

Al Tid frejdig, naar du gaar
 Veje, Gud tør kjende,
 selv om du til Maalet naar
 først ved Verdens Ende,

og naar du saadan kan leve, kan du nok vokse
 aandeligt.

Nu en kjærlig Hilsen fra os begge to.

Jens Johansen.

Til en anden Broder skriver han i Juni samme Aar om Mindernes Betydning og derefter fortsætter han saaledes: „Og skulde vi nu tage det nærmeste, saa bliver det Mindet om vore Fædres Liv og Død, og der tror jeg, at vi har gode Minder efter vore Forældre, og lader vi dem lyse for os, saa har vi i dem en god Stjerne, som vi kan kalde vor Lykkestjerne . . . Jeg var ikke saa gammel, da Fader døde, men dog saa mener jeg at kunne udtale hans Livsmaal i følgende:

Kom frem som Menneske først og sidst,
 som Sandhedsaanden dig giver;
 kom frem i Tro og Haab til Krist
 og i hans Kjærlighed lever.

Da nok en Gang Du naar der hen,
 hvor Hjærte og Aand har hjemme,
 bag Havet, hvor Landet det ligger igjen,
 din Lovsang du skal istemme.

Nu er det ikke ved at sætte sig det som en

Moral eller Leveregel, at vi vil gjøre ligesom dem, for det var kun grumme lidt, vi fik ud af det; men hvis vi kan i Mindet om deres Liv og Død opløftes og besjæles af den samme Aand, saa er deres Liv som vort eget, saa kan vi bygge videre paa, hvad de har efterladt os, og som Børnene staa paa Forældrenes Skuldre“. —

Skjønt han var glad ved de Folk, han var iblandt, saa kunde dette Liv dog ikke helt tilfredsstillende ham. Længslen var født i hans Hjærte: „Mindernes Kilde, den historiske Saga om, hvad vore Forfædre har levet for“ — som han selv skrev i et Brev fra denne Tid — drog ham til Højskolen, og det blev da bestemt, at han skulde paa Vejstrup Højskole. Grønvald Nielsen skriver om hans Ophold her:

„Jens var langsom til at komme til Klarhed. Da det blev bestemt, at han skulde paa Højskole, arbejdede det længe i ham: hvorhen? Peder Rasmussen raadede ham til at tage paa Vejstrup, fordi han troede, at der vilde Jens finde, hvad han søgte, straks syntes han ikke om det, skjønt han ikke kjendte nogen anden Skole, men han kom der alligevel, sammen med sine Brødre Steffen og Hans. „Hvordan har du det saa derovre?“ spurgte Peder Rasmussen ham flere Gange. Jens sagde intet til det før en Gang hen i Begyndelsen af den sidste Maaned. Peder Rasmussen mente, at nu maatte han da kunne give et Svar. Da sagde Jens med al den

Varme og Overbevisningens Sikkerhed, som hans Stemme raadte over: „Nu er jeg rigtig lykkelig“. Hans Stemme? Ja, der var ved den en Ejendommelighed, som maaske kun de, der kjendte ham meget nøje, lagde Mærke til den havde noget blødt, dragende ved sig i en Samtale, i et Vennelag; men skulde han tale til en Forsamling, var den haard og noget skarp, saa man knap kunde kjende ham gennem den. — Som Jens voksede fremad, bestræbte han sig mere og mere for: ikke at lægge sine dybeste Følelser frem for Mængden, men dække over dem og gjemme dem til de faa Venner, som han var langsom til at finde og give sig hen til — men trofast til at bevare, ja trofast som meget faa. Overfor ukjendte kunde han synes kold; man sagde da om ham, at han var „stolt“ (stor i egne Tanker); vi, der har set Prøver paa, hvordan han kunde give sig hen for dem, han holdt af, véd bedre Besked.

„Her paa Højskolen blev hans Ungdomsliv endnu mere indadvendt. Han har senere fortalt mig, hvor stærkt Ordene, som lød her, greb ham og arbejdede med ham, særlig Lunds Foredrag over Jødefolkets Historie. En Gang, vi sad her, hvor jeg nu bor, udbrød Jens: „Ja, Grønvald, vi staar menneskelig talt i stor Taknemmelighedsgjæld til den Mand, han har klaret os mange af vort Livs store Gaader!“

„Jens sagde det aldrig rent ud, men vi havde en Udflugt sammen ned til Stranden hen i Slutningen, hvor vi lagde os i en Bunke Løv ved Strandbredden, da kunde jeg mærke, at hvad han ledte om, var en Livsgjærning, der kunde fylde hans Fremtidsliv. Saa fik jeg ham lejlighedsvis fortalt, at netop saadan havde jeg længe gaaet, og da havde en Mand lært mig, at det eneste, jeg skulde gjøre, var at vente, bie og bede, indtil Gud Fader i en god Stund vilde vise mig mit Kald — slet ikke bilde mig ind, at jeg kunde gruble mig frem.

„Saa længe efter, at jeg omtrent havde glemt Turen og Samtalen, fik jeg i et Brev fra ham som Soldat i Kjøbenhavn en Tak for, hvad jeg havde fortalt ham om min egen Førelse; fra den Tid af voksede vort Venneforhold til det sidste.“

En anden af hans Kammerater skriver følgende om ham:

„Jens og jeg anvendte meget af vor Fritid til Øvelse i Gymnastik og Vaabenbrug, hvilke Idrætter Jens drev med stor Ihærdighed. Vort Samarbejde i denne Retning blev maaske den ydre Aarsag til, at der Tid efter anden udviklede sig et fortroligt Venskabsforhold imellem os, saa at vi frit kunde udveksle Tanker og Meninger til hinanden. Naar vi saaledes i Aftenskumringen bænkedes os i en Krog af Skolestuen og taledes et godt Ord sammen, ja,

da var det en Lyst at lytte til ham; sjælden lagde han for Dagen det dybere Hjærteliv, der rørte sig hos ham, men ved saadan Lejlighed kom de Strænge, der laa gjemt dybt i hans Bryst, til at klinge, og laa end meget deraf endnu kun som Spire og uklar Følelse, saa dæmrede der dog gjennem det hans vide Syner, hans Varme og Begejstring for alt, hvad der var stort, ædelt og skjønt her i Livet.

„Eleverne paa Skolen saa al Tid med Agtelse til Jens; thi de havde en Følelse af, at der i hans indre rørte sig gode og ædle Kræfter. Der var en vis Mandighed i hans Optræden, og djærvt tog han al Tid Ordet, naar han syntes, der foregik noget, som just ej var rigtigt.

„Han var et af de mest ædle og uegennyttige Mennesker, jeg har kjendt.“

I Sommeren 1877 blev han Soldat, Gardist. Rask, lærvillig og pligtopfyldende, som han var, blev han snart en flink Soldat. Der er sagt om ham, at det mest betegnende ved ham var, at han kunde vinde Kjærlighed, hvor han kom, fordi han selv ejede dens Guld i Hjærtet. Saaledes ogsaa her. Han vandt sine foresattes Agtelse og sine Kammeraters Kjærlighed og Tillid; da de skulde vælge et Medlem ind i

Bestyrelsen for det den Gang i Kjøbenhavn dannede Højskole-Hjem, valgte de Jens Johansen. Følgende Breve til Grønvald Nielsen vidner ikke alene om, hvor mørkt han fra først af saa paa Soldatervæsenet; men de vidner ogsaa om, hvor han søgte Næring for sit aandelige Liv.

Kjøbenhavn, den 20. September 1877.

Kjære Grønvald!

Ja, det er nok snart to Maaneder, siden jeg modtog dit Brev, hvori du bad mig om en lille Beskrivelse om Stillingen som Soldat. Det er nu egenlig ikke Tanken med mit Brev i Dag, dog skal jeg opofre en Side derpaa. Det falder vel nærmest for dig at tænke, der dog maatte være noget i eller ved Soldatervæsenet, som man med Liv kunde deltage i eller selv i det mindste være glad ved at øve, og som saadan kunde have noget personligt Værd for os, men ak desvære, det lidet, man med personligt Liv og Lyst kan være med til, det svinder væk for os ved at komme ind under den militære Aand; under den kan den personlige Lyst til Vaabenøvelse ikke trives, ej heller faa Lov at arbejde efter Ævne eller udvikle sig; nej, alt maa gaa efter Snore og Regler og ikke længer. Ja herved kan du vel til Dels forstaa, at Lysten til at være Soldat kan være ringe nok under de Vilkaar, og kan du ikke,

saa vilde jeg bare ønske, du maatte høre en af de Smaataler, som vi gjerne faar en eller flere af daglig, . . . det er skikket til at vække ædel Harmen. . . . Jeg synes at kunne mærke paa mig selv, jeg ikke gaar helt uberørt væk fra den Sløvhed, som vil fremkomme ved daglig at skulle gaa og høre paa den tomme og grimme Tale; vi trænger til at høre et Livsord, som kunde give Hjærtelivet Næring. Jeg og Rasmus følges gjerne ad i Vartov om Søndagen, og det er vi rigtig glade ved, da Brandt er en af vore egne Folk og en god Præst, især er der saadan en god Sang i Kirken; men Savnet af Hjemmet og Samlivet med de Folk, som jeg kan dele Tro og Haab med, trænger dog frem selv i de bedste Timer. Ja, hvor stor Betydning Hjemmet og Samlivet har for et Menneskeliv, syntes jeg først fuldtud at have forstaaet her, netop ved at komme til at staa over for det modsatte af dette. Jeg tror netop, at Hjemmet og Samlivet med Folk i et godt Hjem er en god Næring for et godt og sandt Menneskeliv; ved daglig at leve under det gode Ord og Aandspaaavirkning, tror jeg ingen vil kunde leve upaavirket deraf, men saadan har vi det nu ikke her. Selv om vi er rigtig glade om Søndagen, saa savnes det daglige gode Ord, som al Tid findes i et godt Hjem, hvor Næring for et godt Hjærteliv al Tid findes.

Til Slutning saa synes jeg at skulle for-

tælle dig lidt om mine Syner for Fremtiden, maaske du en Gang kunde give mig et lille Ord af egen Erfaring, som kunde klare for mig, da jeg synes fra i Vinter, vore Tanker manges Gang havde noget til fælles, men det er nu ikke saa let at skrive om, især naar jeg ikke kan klare det for mig selv, og jeg tror, det gaar med de fleste saadan, at naar Kraften røres og ens Livsmaal ligesom begynder at dukke op, saa rører og bevæger Tanken sig saa vidt, at den knap kan følges, det gaar mig, som med Arne, da Livskraften begyndte at røre sig hos ham, saa var det ham noget uforklarligt, men han kunde mærke, som han sang, det bar over de høje Fjælde, der, hvor Luften var ren og Dalens Tvang ej knugede. Ja, jeg havde noget mere om det, men Plads og Tid nøder mig til at slutte. Har du Tid, saa skriv mig til, inden at Skolemødet for de gamle Elever begynder. Vil du saa hilse Andersens og Lunds paa det bedste fra mig og Broder Hans, saa være du kjærligt hilset fra din Ven

Jens Johansen.

Hils alle gode Venner.

Kjøbenhavn, den 3. Februar 1878.

Kjære Ven!

Ja det er nu snart 3 Maaneder, siden jeg modtog dit Brev, som jeg blev rigtig glad ved

og som du skal have Tak for, men som jeg endnu ikke har besvaret; det er dog ingenlunde fordi at det Hjærtebaand, som omslynger os, skulde ved Adskillelse været svækket, nej tværtimod, jo større Savnet af Samliv med Mennesker, hvor Hjærterne kunde mødes og slaa i Takt med Varme og Kjærlighed for det ædle og gode, og hvor større Trængslerne har været — ikke saa meget dem uden fra, som dem, der findes hos mig selv — jo mere er jeg kommen til at føle mig bunden til eder alle, som jeg hjærtelig har levet mig sammen med, thi naar jeg har havt tungest ved at faa Ro eller blive rigtig livsglad, saa har det al Tid hjulpet mig, naar jeg bare ret levende kunde vandre ned til eder og leve alle de glade Timer om igjen fra i Fjor Vinter; thi da er det, som Mindet kan fylde og opvarme Hjærtet, saa det kan føde et Haab om en lysere Fremtid og Liv, hvor Hjærtelivets Fylde og Varme kan være Livsmagten, som er den raadende. Det er nu ikke saa meget for at svare paa dit Brev, jeg har taget Pennen, som det er for at høre fra dig, og hvorledes I har det paa Skolen, baade Elever og eder alle. Jeg kjender vel nu ikke nogen af Eleverne, men jeg synes alligevel at kunne glæde mig ved at høre, hvorledes de lever, og hvorledes dit Forhold er til dem. Jeg kan forstaa dig, og jeg blev glad ved at se i dit Brev, at du længtes efter den 4. November, og at denne

Længsel kunde forme sig til Bøn til Vorherre om Naade og Lykke til at gjøre Gavn i din Gjerning, og saa godt som du kunde, hjælpe til at oplade Hjerterne og gjøre dem modtagelige for Vorherres Naade og Kjærlighed. Ja, kjære Grønvald, naar vi ret i Ydmyghed kan bede Vorherre om Naade og Lykke til vor Gjerning, saa vil han ogsaa give os den, og jo mere vi kan ydmyge os og give ham Æren, jo mindre er vi fristede til Hovmod eller Stolthed; jeg haaber og tror, du er glad i din Gjerning, og at du føler Velsignelse ved at kunne være et lille Redskab for Vorherre, som han kan bruge til at berede Vej for sin Naades Sol, som han helst vil, skulde skinne i alle Menneskehjærter til evig Fred og Glæde, og saaden kan vi vel nu alle lidt mer eller mindre i alle Livsforhold være Tjenere for hans Sag, naar vi kun vil lade os føre og vejlede af hans Aand. Ja, jeg vilde ogsaa gjerne gjøre Gavn, men jeg føler, det er kun saa lidt, og at jeg har saa svage Kræfter, saa jeg ikke kan se, jeg udretter noget. En Ting kan jeg da, og det er jeg da glad ved, at jeg har faaet Lykke til, og det er at kunne aflægge Vidnesbyrd om et bedre Menneskeliv end det, som søler sig i Øjeblikkets Nydelse og Uterlighed. Ja, kjære Grønvald, du kan tro, at Savnet af Samlivsglæden trænger mange Gange stærkt frem, og jeg lider heller ikke saa lidt der under; rigtig livsglad er jeg ikke. Jens Lund skrev

til mig, at den som bærer Livskilden i sig selv, tørres ikke. Og det er sandt; thi naar Vorherre er Livskilden, som bor i vore Hjærter, saa kan og vil han nok opholde os under alle Forhold, og det er mit Haab og min Tro, at han ogsaa vil bevare mig, naar jeg i Barnetro kan hengive mig til ham, men vi er kun saa svage i Troen, saa vi tvivler og ængstes saa mange Gange; deraf kommer vel Kampen, som vi vel alle fører paa vor Livsvej. . . . Det gaar mig fremdeles godt i Tjenesten, og jeg er glad ved at kunne bevidne, vore Folk er de dygtigste Soldater. . . .

Hvis Niels Ramussen er hos eder, hils ham da og sig, jeg glæder mig ved, at han kunde komme til Vejstrup.

En kjærlig Hilsen fra din Ven

Jens Johansen.

Hils Andersen og Lund fra mig.

Hans yngste Broder Hans fortæller: „Jens var ikke ret dristig ved dette Soldatervæsen og blev det heller aldrig; han har selv sagt: „Jeg gik bestandig i Frygt for at komme i Forlegenhed, hvilket maaske ogsaa var en Grund til, at jeg gjorde min Pligt til det yderste, ja, saa punktlig, at jeg en enkelt Gang i alles Paahør af Officererne blev fremvist som Mønster baade for Underofficerer og menige.“ — Naar der faldt et haardt Ord, tog Jens sig det meget nær. En Gang, han havde gjort en ubetydelig

Fejl, blev Officeren vred og sagde: „De skal være den første, der skal faa 36 Timers Krumslutning“, og Jens blev saa bange ved denne Trusel, at han knap kunde sove et Par Nætter; senere kom han i Tanker om, at det aldrig havde været Officerens Mening.“

Da Efteraaret kom, blev han Underkorporal. En af dem, der lærte under ham, fortæller, at i Førstningen, syntes de, han var haard imod dem, thi han udviste en Punktlighed i alle Tjeneste-Forhold, der næsten grænsede til Stræng-
hed. Hans Trop var al Tid først paa Pladsen. Han eftersaa ikke alene Stuen, om alt var i Orden, men hver enkelt Mand blev nøje efter-
set, før der blev „traadt an“; men da de blev lidt vant med det militære Liv, mærkede de snart, at han var flink imod dem og vilde dem vel. Han advarede dem mod at komme daar-
lige Steder og hjalp dem, saa de kunde faa deres Fritid vel brugt. Al Øvelse krævede han udført meget punktlig og bestemt, navnlig gjaldt dette om Felttjenesten, under hvilken han ofte kunde blive helt ivrig. Naar et eller andet skulde forklares under selve Øvelserne, var det ham meget om at gjøre at forklare det saadan, at de virkelig forstod det, og naar nogen udbad sig Oplysning om noget, var han al Tid meget villig til at give den, og han gav den paa en saadan Maade, saa hans under-
ordnede kom til at holde af ham. Han op-

traadte aldrig forlegen over for sine foresatte; kort, klart og fyndigt talte han til dem, og han søgte at uddanne dem, der stod under ham, til det samme. Troede han, at nogen af hans blev forurettede, var han heller ikke bange for at tale deres Sag.

Han levede i alt en halvanden Aars Tid i Kjøbenhavn, og denne Tid var ikke ufrugtbar for ham, thi han havde aabne Øjne for, hvad der rørte sig rundt om ham. Hvad han saa og hørte, det tog han ikke som en Nydelse, men som noget, der havde personligt Ærende til ham. „Næsten som en Undtagelse fra de fleste andre unge Karle, der har været Soldat — skriver hans yngste Broder — skal det nævnes, at han baade i Aandens og Haandens Verden kom meget mere udviklet hjem fra Tjenesten, end han drog der ind, særlig havde han faaet mere Mandighed i sit Væsen og i sin hele Optræden, ligesom han ogsaa havde faaet Ordet meget mere i sin Magt“. Følgende Brev vidner om, hvorledes han saa paa Livet i Kjøbenhavn, og hvordan hans Tanker arbejdede med, hvad han kom i Forhold til:

Kjøbenhavn i Februar 1878.

Kjære Broder!

. . . Jeg er midt i den travle Hovedstad med det travle Hverdagsliv kommen til at se den Folkeverden paa nærmere Hold, hvis Syner

og Tanker kun mægter at røre sig for Øjeblikkets Nydelse, Ære og Forfængelighed, . . . dette store, glimmerfulde, nydelsesrige, men dog tomme Menneskeliv, og dets Modsætning, det lille, i Verden uanselige, men virksomme og anstrængende Menneskeliv, der bærer Sandhedsmærket i sig. Det sidste og bedste kan vi se paa Landet, . . . der har Folk dog i Reglen noget godt i Tanken med sin Flid, selv om det kun hæver sig lidt over det timelige. Det glimmerfulde, slappe, nydelsesrige Liv har jeg ikke rigtig set før her, hvor det i fuldt Maal træder os under Øjnene, og det saa frækt, som om det skulde være saadan, som om det var den sande og virkelige Glæde, der kan findes i denne Verden.

Jeg har ogsaa i Poesien fundet disse to Verdener skildret i den senere Tid . . . Du har maaske hørt Henrik Ibsens Skuespil „Samfundets Støtter“ omtalt. Det taler om vore Samfunds-Forhold og giver et stærkt Billede af al den Raaddenskab, som bor i de højere Kredse. Jeg var paa det kongelige Teater en Søndag og saa det. Henrik Ibsen har givet os et Indblik i en saadan Familie, hvor Løgneren i Livet spiller bag Dække og ingen Lykke er til Stede, men der er ingen Kraft til at bryde Dækket, bekjende sin egen Brøde og Uædelhed og begynde en nyt og bedre Liv; nej, stadig ved et nyt og falskt Skin holder de det gaaende,

skjuler det gamle og hilder sig dybere og dybere i Fornedrelsen. De Folk, hvem det gjælder, kan se det, klappe, raabe Bravo, men ingen føler: Det er os, Digtet taler til. Lad os komme til Sandhed som dem i Skuespillet, der maatte erkjende: Sandhed og Frihed bærer Samfundet, ikke Løgneren, om den end ser nok saa kjon og stor ud. En Modsætning fandt jeg forrige Søndag ved at høre Skuespiller Julius Døcker oplæse H. C. Andersens Æventyr: „Hun duede ikke“. Her ser vi en forladt og forskudt Kvinde, som vel havde mange Skrøbeligheder, men hvor dog Kjærligheden til hendes eget Barn og Kjærligheden til hendes gamle Madmoder og hendes Søn gav hende Kræfter til Anstrængelse og Virksomhed; men hun tog sig jo en lille Taar en Gang imellem, og Byfogden, der hver Dag levede i Behagelighed og Nydelse, sagde: „Hun duede ikke“, og saadan sagde hele Byen; men der var dog Sandhed i dette Liv alligevel, det bares af Kjærlighed. Kjærlighed var dog Livsmagten, som holdt hende til Anstrængelse for, at hendes Søn kunde blive et godt Menneske — indtil hun af Møje faldt om i Aaen ved Vaskestolen og døde. Kun faa ser det — Kjærligheden —, men Vorherre ser det, selv om hele Byen siger: „Hun duede ikke“.

Det er nu et lille Pennestrøg paa en Søndag Eftermiddag, som du faar tage til Takke med. Jeg haaber, du forstaar det; det er kun

saa halvt udfyldt. — Til Slutning en rigtig
kjærlig Hilsen fra din Broder.

Jens Johansen.

Medens Jens Johansen levede inde i Kjøbenhavn, begyndte Lysten at vaagne hos ham til blive Lærer; han følte Trang til at hjælpe andre til rette, hjælpe dem til at faa Øje for det ædleste og bedste i Livet. Naar han hørte noget, der fik hans Hjærte til at svulme af Begejstring, da var hans højeste Ønske at komme til at dele det med andre. Han tænkte saa smaat paa at komme til Vejstrup igjen, dels som Lærer, men dog mest fordi han her kunde faa Lejlighed til at uddanne sig videre og dygtiggjøre sig til en Gang at tage Arbejdet op som Højskolelærer. Det var hans dristigste og kjæreste Tanke; men det var kun med Ængstelse, han kom frem med den; thi ydmyg, som han var, syntes han, Kræfterne var saa smaa, Ævnerne saa lidt uddannede, men Lysten var stor, Trangen til Lys og Klarhed over Menneskelivet var stærk, han vovede at søge om en Plads som Lærer paa Vejstrup Højskole, og hvor glad blev han ikke, da det blev bestemt, at han skulde dertil. Følgende Brev er fra denne Tid:

Kjøbenhavn i Avgust 1878.

Kjære Broder og Svigerinde!

I har vel sagtens ventet paa Brev fra mig i lange Tider, og kjønt eller broderligt er det

heller ikke af mig, saadan at lade eders sidste Brev ubesvaret. Undskyldning kan jeg ikke give; thi naar jeg leder efter den, kan jeg kun finde den i Tomhed og Sløvhed, saa Traugen — af Kjærlighed og Fylde født — har været saa lille, at den ikke har kunnet udfylde et Brev, og det bliver saa kun en daarligere Undskyldning end at tie stille. Jeg har været saa bedrøvet her over og syntes, det var saa ringe af mig, at jeg ikke kunde holde ud her inde; men ved ret at komme til at sukke her over og komme til at længes efter et fyldigere og varmere Hjærtelag, saa er jeg ogsaa bleven glad ved at finde mig selv, eller det bedste i mig selv, som er Vorherres. Det er gaaet mig som Moderens Søn, der var kommen i Trolde-skoven og havde glemt, hvad der havde kunnet varme hans Hjærte, glemt sin Moder, glemt sit Hjem, og glemt de dejlige Svaner, som sang paa Søen ved Moders Hus, men da Svanerne en Gang fløj over Trolde-skoven, fik han deres Sang at høre, og der kom saadan en underlig Rørelse over ham, hans Hjærte begyndte at slaa tik, Svanernes Sang fortalte om hans Hjem og mindede ham om, hvad før havde fyldt hans Hjærte. Historien er meget længer; men jeg vil kun pege paa, at Svanesangen, Hjemmets milde Toner, har al Tid saa let ved at tale til mig, og der igjennem er ligesom Vejen for mig til at faa Hjærtet opladt for det større og dybere.

I denne Tid har jeg det godt; thi saa meget er traadt til, som jeg er bleven saa glad over, og som bringer mig tilbage til den Tid, som jeg synes er min Lystid. Jeg skal fortælle: bare I saa bliver glade derved; men I maa love mig at være saa stille dermed; det er jeg selv. Jeg spurgte, sidst jeg skrev, om en Tjeneste. I svarede og tilbød at ville høre derom; men I havde vel nok en Fornemmelse af, at jeg ingen Trang havde til at søge. Nu kan jeg da fortælle, hvad jeg har længtes efter, og som er føjet sig, saa det bliver, som jeg har ønsket, det er da at komme til Vejstrup igjen, jeg har skreven til Jens Lund og har faaet Brev to Gange, og nu er det bestemt, at jeg rejser der ned til Vinter som Medhjælper. I kan vel tænke, det staar i Forbindelse med det, jeg skrev i sidste Brev, om noget jeg havde Lyst til, men var bange, at Ævnerne var for smaa, og jeg kan jo føle et lille Tryk imellem, naar jeg ser paa det; men Jens Lund har sagt, det gaar nok, naar jeg arbejder den Tid, jeg har til overs her inde. Men I kan jo nok tænke, det er ikke det, som kalder mig, naar jeg søger efter at komme paa Højskolen eller paa et saadant Sted, hvor Gjerningen staar i Oplivelsens og Oplysningens Tjeneste, og jeg kan jo heller ikke udrette saa meget; men saa kan jeg selv høre og blive dygtiggjort til en lille Kæmpe for Hjærtets Sag paa Jorden, hvor jeg bliver

stillet en Gang. Ja, stærkt og varmt har jeg følt det; men ogsaa det var ligesom traadt tilbage. Dog Vorherre have Tak for hver Gang, han sender mig det igjen, det er for hver Gang, jeg selv bliver varm og fyldig ved det gode Ord, naar det risler som Foryngelsens Kilde i mit Bryst, saa kommer Trangen til at dele ud eller gjøre andre glade med det, som har skabt et Liv og Haab i vort Bryst, som bærer saa let gjennem Verdens vildsomme Veje. Ja jeg kan ikke saa let fortælle eder, hvad som rører sig hos mig, uden at det bliver blegt og mat under Pennen; men jeg har fundet en lille Sang af Bøhn, som jeg vil nedskrive og sende eder; døg: jeg føler godt, at saa stærkt og varmt som hos ham lever det ikke hos mig, men jeg tør laane noget af det som mit eget. Han begynder da:

Og var det lidet, jeg frem fik bære,
af hvad jeg helst vilde eder lære,
saa det, som rørte sig hjærtevarmt,
blev, ak! saa mat og saa blegt og armt.

Og var det knap som et Skjær tilbage
af det, som mon forbi Sjælen drage,
saa lad mig sige det denne Gang,
mit Hjærtes dybeste Livsens Trang.

Det var det løsende Ord at finde,
som tænder Sommer og Sol her inde,

saa alt, hvad Livet i Eje fik,
stod som i Straaler for Sjælens Blik.

Saa Hjærte kunde mod Hjærte banke
og dele varme sin bedste Tanke,
og dog et Glimt af den Fryd forstaa,
som Adams Sønner paa Jord kan naa.

Jeg vil standse her i Sangen, endskjønt den er længere, men kan ikke andet end sige og ønske for mig selv en saadan Varme og Kjærlighed og Tro til Ordets Magt. Jeg er dog glad ved alt godt, som rører sig i mit Bryst, om det end sommetider kan være lidt mat, jeg tænker ogsaa nok, det bliver godt, naar jeg kommer hjem og føler

Hjærte mod Hjærte banke,
og dele varme sin bedste Tanke,
og derved et Glimt af den Fryd forstaa,
som Adams Sønner paa Jord kan naa.

Jeg følte et lille Glimt deraf i Gaar, da to unge Venner fra Vejstrup Højskole rejste her igjennem til Amerika; dem kunde jeg dele min bedste Tanke med, og jeg blev rigtig ført tilbage til saa meget kjært ved at tale med dem; Tiden gik, saa jeg maatte rende fra Vesterbro og hjem om Aftenen og kom først hjem, da Døren var aflaaet; men alt gik alligevel godt. Det var to Brødre henne fra Nørre-

Lyndelse som havde faaet Rejselyst. Det forekommer de fleste sært; men I skulde bare have talt med dem, da de rejste, saa tror jeg nok, I kunde sige: „den Slags Amerikafarere findes der ikke mange af“. Jeg havde i Sinde at fortælle eder lidt derom, det bliver der nu ikke noget af, saa jeg faar vel en Del at fortælle, naar jeg kommer hjem. Jeg vilde ønske, det var den Søndag i Morgen, jeg kunde sidde hos eder og fryde mig i Frihedstølelsen, ladende Kjøbenhavn med sin travle og tomme Færden paa Ryggen, dog hver Dag, der gaar, bringer os Tiden nærmere.

Brevet er lidt spredt, men I kan nok samle det. Dermed en venlig Hilsen til eder begge.

Jens Johansen.

November 1878 kom Jens Johansen til Vejstrup som Lærer. Det gik godt for ham, Eleverne syntes om ham, Lærerne ventede sig meget af ham, de saa nemlig, hvilken forbavsende Fart der var i hans Udvikling. Om hans Ophold paa Vejstrup Højskole fortæller Fru Lund saaledes:

Fra den Gang Jens Johansen var hos os som Elev paa Skolen, kan jeg kun fortælle meget lidt om ham. Den første Gang, jeg rigtig kom til at tale med ham, var hen imod Slutningen af Skoletiden; det var om hans afdøde Moder, han fortalte, og gjorde det saadan, at man kom til at ane, han havde et dybere

Hjærte og større Alvor end de allerfleste unge Mennesker i hans Alder.

Fra Skolen kom han i Tjenesten (til Kjøbenhavn som Garder), og da han derfra kom til os som Tredjelærer, havde han allerede forandret sig ikke saa lidt. Nu havde han faaet et mere fast og bestemt Udtryk i sit Ansigt, som røbede, at han havde ikke været bange for mellem raa Kammerater at udtale Misbilligelse af stygge Ord og usømmelig Tale, og jeg véd ogsaa, at han havde gjort det paa en saadan Maade, at han blev hørt, og at han var agtet baade af sine Kammerater og foresatte. Nu var det, at jeg først rigtig kom til at kjende ham; vi havde den Gang endnu ikke nogen god Lejlighed til vor Tredjelærer, saadan som nu, og deraf fulgte, at han var meget inde i Dagligstuen, ogsaa om Aftenen arbejdede han her med Stilebøgerne. Naar han læste her inde, valgte han sig al Tid sin Plads paa en af Børnenes smaa Puffer; der sad han saa, saa låvt og ubemærket som muligt; i det hele var der over ham noget saa kjønt tilbageholdende og beskedent i bedste Forstand, saa megen naturlig Takt og Finfølelse, som kun faa er i Besiddelse af.

Naar han havde arbejdet sig træt ved at rette de mange Stile, kom vi nu ofte til at tale om mange alvorlige Ting. I Begyndelsen havde han meget tungt ved at give sine Tanker

og Følelser Ord. Det lignede saa forbavsende meget en lille Fugleunges første kejtede Forsøg paa at flyve. Men Vingerne voksede kun alt for hurtig frem og lod ane, at hans Tid at være her paa Jorden i vilde ikke blive lang.

Hen paa Vinteren talte vi tit om Christopher Bruuns: „folkelige Grundtanker“, hvoraf han var stærkt grebet, navnlig af, hvad Bruun siger om det legemlige Arbejde. Havde man saa en Modbemærkning og kunde angribe lidt af, hvad Bruun havde skrevet, saa var han saa varm og veltalende i sit Forsvar, at det var helt fornøjeligt at sige imod, blot for at høre et saa virkeligt ungt og varmt Ord og se, hvor Ordets Vinger allerede var voksede, saa de kunde tage dristig Flugt.

Særlig husker jeg ret levende en Aften, at han uden selv at vide det holdt et helt Foredrag for mig om det legemlige Arbejde og Arbejdernes Vilkaar, og hvoraf en dyb Kjærlighed til den fattige og fortrykte lyste saa stærkt igjennem.

I sin Omgang med Børnene, særlig de ældste, Harald og Just, var han saa sand, alvorlig og dog kjærlig, saa de rigtig kom til at holde af ham. Han havde Gymnastik med dem og var meget bestemt, maaske næsten stræng, men al Tid saadan, at Børnene følte, det var Kjærlighed, der laa bag ved. En Morgen, det havde været temmelig svært, hvad han forlangte af

dem, saa de var lidt forknytte, gjorde det ham saa ondt, at han fik Taarer i Øjnene og vendte sig bort, for at Børnene ikke skulde se det. Men de forstod nok, hvad det var, og Harald gik hen, tog ham om Halsen og sagde: „Jens Johansen, vi véd godt, at det er kuns fordi du holder af os, at du er stræng imod os.“

Saa kom den Tid, lille Harald blev syg og døde, da var han ogsaa ham og os en trofast Ven.

Dagen efter Haralds Død blev vor ældste Datter ogsaa angreben af Hals-syge, det var et saa forrygende Snefogsvejr som vel muligt, der laa næsten Bjærgene af Sne, og nu stormede det stærkt. Der blev saa forsøgt at kjøre med Slæde efter Doktoren (1½ Mil her fra); et Par Karle og Jens Johansen fulgte med for at kaste Sneen til Side; men da de kom noget frem, var det umuligt at komme igjennem, de kjørte ganske fast og maatte vende om; men han sprang af Vognen og gik til Svendborg til Doktoren og kom hjem med Medicin om Aftenen. Han fortalte da, at han fulgtes med en gammel Mand, der havde været sendt i et Ærende fra en af Herregaardene til Svendborg og nu knap kunde slæbe sig hjem. Jens Johansen fik ham da under Armen, og Manden var meget lykkelig over at blive hjulpet. Da de skulde skilles, spurgte Manden, hvem det var, der havde hjulpet ham, og blev helt undselig over,

at det var en Højskolelærer, der havde gaaet med ham under Armen; men Jens Johansen var saa lykkelig og glad, at han havde faaet Lov at hjælpe den gamle Mand.“ —

Naar man læser den Række af Breve og skriftlige Arbejder, Jens har efterladt sig, saa vil man lægge Mærke til, hvorledes hans Udvikling gaar frem ad Skridt for Skridt, det er, som om der ikke er et eneste Sted eller en lille Tid, uden at der er Fremskridt i den; alt, hvad han kommer i Forbindelse med og i Forhold til, maa yde sit Bidrag dertil.

I Vinteren 1878—79 var det, at „den udvidede Højskole i Askov“ begyndte. Jens hørte derom, længtes egentlig dertil; men naar han hørte Tale om, at Askov Højskole var bleven en videnskabelig Højskole, saa huede det ham ikke. Han var kommen til at se paa Videnskaben som noget, der stod langt borte fra det virkelige Liv, noget, almindelige Folk ikke kunde forstaa og ikke kunde have noget ud af, og som skød helt uden om Livets strænge Virkelighed. At et Foredrag paa en Gang kan være videnskabeligt — det er grundigt — letfatteligt og nærende for det ædle Menneskeliv, det kunde han endnu ikke forstaa. Men alligevel, noget drog ham til Askov, og efter Samraad med Jens Lund bestemte han sig saa til at prøve den udvidede Højskole en Vinter. Følgende Brev fra denne Tid giver god Oplysning

om hans Tanker og Arbejder som om hans Lyst til at være med paa Livets Kampplads.

Vejstrup Højskole, den 9. Febr. 1879.

Kjære Broder!

Du skal have rigtig mange Tak for Hilsen og din Gave til min Fødselsdag; jeg blev rigtig glad derved. . . . Nu vil jeg skrive et helt langt Brev over til dig som en Gjen-Gave for din lille Bog.

Først jeg kom her, var jeg noget tung i Sindet, kan og blive det endnu; men ellers har jeg saa mange lyse Timer, som opvejer alt andet. En Ting er gaaet op for mig, og det er, at alle vi Søkende har lidt af Tunghedens Præg over os; dog anser jeg det for en Lykke, og hvorfor? Fordi det gjør, at vi ikke saa let kommer paa det lette, hvilket er Tidens Svaghed. Jeg tror det ligger meget nær for os at lede efter Sandheden i alt, den dybe, alvorlige Sandhed; og jeg tror, Broder! vi maa takke vort Hjem derfor, og kan det saa være, at vi kommer til at staa som de tunge, der ikke kan flyve saa let, saa gjør det ikke saa meget, naar Sandheden lyser for os. Jeg har ogsaa ved at fortælle paa Skolen erfaret, at jeg al Tid havner ved Livets alvorlige Side.

Ja nu kom jeg til at berøre en Gren af min Gjerning i Vinter; dog maa jeg sige, at

jeg fortæller kun sjældent; men det gaar godt, Eleverne trækker mig ligefrem til det. Jeg véd ikke, om du kjender den finske Digter Runeberg; det er om ham og om Finnerne, jeg har fortalt. Ogsaa her er det Livets Stræng-
hed med Finnernes Kjærlighed og Trofasthed der har tiltalt mig saa meget, saa jeg kunde fortælle derom . . .

. . . Det gaar mere og mere op for mig, at det ikke er videnskabelige eller smaalærde Folkelærere, vi trænger til; det staar for mig, som Skolen for unge staar for langt borte fra det virkelige Liv, hvoraf ogsaa det springer, at baade jeg og du og mange andre kan klage over, at vi kommer kuns saa smaat frem. Jeg fik en Fornem-
melse af det samme ved at lære Finnernes Historie. De var underkastede strænge Livsvilkaar; men intet Folk har der været en saa levende Fællesskabs-Følelse hos, som hos dem; vor egen Historie kan knap opvise en saadan Fædrelands-Kjærlighed som deres. Deres Liv og Digtning er næsten mageløs, og Grunden dertil ligger efter mit Syn deri, at de tog Livet med dem førend Læren, og Læren og Livet klang saa nøje sammen, da de levede det under samme Tag og samme Drag. Et underlig levende Fællesskab var der imellem dem, saa intet Folk har saadan set paa sine fattige og fortrykte som dette, ingen har saadan som de kunnet glemme de ydre Vilkaar og set paa det sande Men-

neske; det er, som de levede i en Tid nær ved Paradiset, da den sande og levende Menneske-Følelse rørte sig dybt i det nære Minde om Menneskelivets Barndom. Ser vi nu paa os selv, hvor smaa er vi da ikke? Endskjønt der høres saa meget, er Livet saa fattigt. . . . Ordet hænger for lidt sammen med Livet i det daglige, hvorved vi føres for lidt ind paa Kampen i os selv; mange af vore Ordførere glemmer Livets strænge Tugt. Christopher Bruun har efter mit Syn ramt noget af Hovedet paa Sømmet . . . En Ting har han ramt godt: Nutidens, Evropas Civilisation: det er den, der efter mit Skjøn har ført os og fører os længere bort fra det „gode gamle“, det, som ligger nærest vort Paradisliv, og dertil hører den levende Følelse af Menneske-Værd, og er den stærk, da er der ingen Skjel blandt os indbyrdes. Jeg tror, at jo mere vi i det sidste Aarhundrede har modtaget af Evropas Civilisation og Kultur, jo ringere er vi blevne; thi Folket jager som rasende efter Formue, Penge, Gods og Nydelse, og det har suget Marven fra vort Folk. Saadan er det i det menneskelige og — det folkelige? ja, det er smittet af det verdensborgerlige fra Ende til anden. Hvor hører vi nu om Dage en frejdig Røst, der med Længsel taler om den Dag — jeg maa skamme mig selv — da Sønderjylland hører os til! Ogsaa her er det Evropa-Dannelsen, der har tæret Marven. Nu!

Bruun har talt et godt Ord om at være sig selv i god Forstand, være Nordboere og ikke Verdensborgere; saa godt har han talt, at jeg kunde have Lyst til at gjæste Norges Dale for at lære Livet bedre at kjende, der hvor Evropa-Kulturen ikke er naaet hen.

I Gaar saa jeg et Stykke af Bjørnson i Folketidenden; hvor forbitret blev jeg ikke paa ham; noget var jeg enig med ham i; men naar han taler om den moderne Samfundsorden og Dannelse som den, der fører Folket frem, da ryster jeg af Kamplyst imod ham; naar han spotter ad Bruuns og Ingvar Bøhn's Tale om gammel Tarvelighed og Nøjsomhed, da harmes jeg paa ham, og ikke mindst harmes jeg ved at se, at han ler, naar der fortælles om det bedste fra gamle Tider, som skal føres frem i Fornyelse til Glæde og Gavn for vort Folk. Ved alt dette mindes jeg om, at mange af dem, vi før har glædet os ved, nu taler om at indføre moderne Samfundsorden, spotter, fordi vi tror, at Norden skal endnu en Gang som under Romerriget være Evropas Salt og give det Livskraft; spotter, fordi vi tror det, skjønt Bjørnson har set i Paris, at vi er i Sinke-Lektien . . . Men lad os være Nordboer med Tarvelighed, Nøjsomhed og Trofasthed, da kan vi maaske endnu en Gang redde Evropa fra at synke i Forraadnelsen og Nydelsesgraven. Jeg føler Kamplyst, som jeg nu kan med smaa

Kræfter, men jeg siger som den lille Dreng:
Vent til jeg bliver stor, saa skal jeg nok slaa
Fjenden.

Munden taler, hvad Hjærtet føler; min Tanke
var ikke dette, nu faar du tage det, som du
kan. Skreven i Hurtigpressen. En rigtig
kjærlig Hilsen. *Jens Johansen.*

En Del af Sommeren 1879 brugte han til
en Rejse i Norge. Det er navnlig Folkelivet,
saadan som det rører sig paa de mest afsides
liggende Steder, hvor det er mindst paavirket
af den store Verdens-Kultur, han ønsker at
faa Kjendskab til. Derfor søgte han Folk paa
Fjældvidderne og i de mindst befærdede Dal-
strøg, levede sammen med dem og blev som
deres Ven. Her som alle Steder ser han paa
Folk med sit milde Øje, der al Tid er mest
aabent for det ædle og gode, det er al Tid det,
han først bliver var, og ser han højere stillede
i Samfundet vise Kulde og Ligegyldighed over
for de lavere stillede, da harmes han derved og
oprøres derover. Hans Optegnelser fra denne
Rejse er rige. Snart er det noget af det, han
har hørt eller læst, som han vil mærke sig,
snart er det den storslaaede Natur eller det
for ham tiltrækkende Folkeliv, der drager ny
Tanker frem hos ham eller kalder halvforglemte
gamle tilbage; Digte eller et Tilløb til Digte
findes der ogsaa enkelte Steder; senere, i

Sommeren 1880, sammenarbejdede han disse Optegnelser til en Rejseskildring. Brudstykker af den har været optaget i „Nordslesvigsk Søndagsblad“. Et Udvalg af den skal meddeles her:

Norges-Rejsen.

Hvor glad man nu kan være i sit kjære Fyens Land, saa er det dog al Tid en Fornøjelse at komme over mellem de jydske Bakker og ud paa de store Heder; man kommer lidt ud fra det daglige, føler sig mere friggjort, Synet rækker videre, Tankerne længere, og man kommer mere i Forstaaelse med sit Land og sit Folk, end naar man al Tid gjemmer sig bag Hjemmets Vægge. — Saadan gaar det, tænker jeg, videre og videre; med det vide Syn og de stærke Tanker følger større Forstaaelse af Livet under alle Himmelegne. — Det var da ogsaa min Tanke med min Rejse, at den skulde bringe Forstaaelse af Naturen og Livet i Norges Dale og paa dets Fjældvidder, bringe det vide Syn og bringe Tankerne Flugt til Deltagelse i det store Menneskeliv.

Rejsen gik gennem Jylland, over Frederikshavn og Christiania til Hamar. Her vilde han besøge Sagatun Højskole; men da Arvesen var i Telemarken, indførte Redaktøren af Oplandenes Avis ham hos Ole Tommelstad, en Bonde, der har været i Danmark et Par Gange, og som boede der i Nærheden, og her blev Jens til hen i Slutningen af Juni.

Solen var ved at gaa ned, da vi kom ud til Gaarden, der i Frastand tager sig ud som en lille Herregaard. I Almindelighed vil Bøndergaardene paa Hedemarken ogsaa omtrent staa i Rang med smaa Herregaarde i Danmark. I det vi gik ind paa Gaarden, kom en af Jenterne ud og ringede med Madklokken, som hænger i et Træværk oppe over Laaven*), og lidt efter saas Husmænd, Gutter og Jenter inde ved Aftensmaaltidet, som bestod af Sild, Fladbrød og Syrvælling. Uden for Døren var lagt friske Grankviste, da det var Helligaften, og selv i Stuen, hvor Tommelstad kom og tog imod os, slog den friske Granduft os i Møde. Tommelstad og hans gamle Forældre, der sad paa Føderaad**), var overmaade gjæstfri Folk; i den lune Bjælkestue, hvor Ilden endnu knitrede i Kaminen, var der saa hyggeligt, som en kunde ønske sig, og Samtalen gik saa frit, som vi havde kjendt hinanden før.

Man maa nu ikke tro, at der her paa Hedemarken findes meget af de Sæder, Skikke eller Livskaar, som vi er vant at tænke os Nordmændene under. Hverken høje Fjælde, store Elve eller smaa opdyrkede Pletter af Agre gjør her Livskaarene trange, Levemaaden tarvelig eller Bekvemmelighederne indskrænkede og faa; tværtimod kan de fuldt vel maale sig med

*) Laden. **) Aftægt.

det tilsvarende her hjemme. De store Markstrækninger og de dybe Skove gjør Hedemark-Bønderne til velhavende Folk, der forstaaer at gjøre sig det bekvemmeligt i alle Maader; men de forstaa ogsaa Gjæstfriheden, saa en kan snart blive ræd for al den Opmærksomhed, der vises en. Imidlertid faldt alle Bekvemmeligheder belejligt for mig, da jeg havde faaet en grundig Forkjølelse, og det var derfor overmaade vel tilpas, da jeg den første Aften fik et opvarmet Værelse, endda det var ind i Maj Maaned. Foruden Dynen havde man en stor Skindfælle over sig, og skjøndt jeg ikke var vant til sligt Sengetøj, saa fandt jeg det dog meget behageligt.

Næste Formiddag gik jeg og Tommelstad til Kirke i Vang, og skal jeg slutte fra denne Dag, er Folk her flittige Kirkegængere. Først kommer Kvinderne, alle sortklædte med hvide Lommetørklæder og Salmebogen i Hænderne, derefter Mændene, smaaprattende. Kirken ligger paa en høj Bakke, hvorfra der er den dejligste Udsigt over Mjøsen og dens Omegn. Uden for Kirkedøren staar alle Kirkegængere og venter paa Præsten; der tales ikke, selv mellem Kjendinger; et tungt, men ikke naturligt Udtryk hviler over de fleste, den samme Stilhed forstærkes kun, naar Præsten kommer, og alle gaar ind i Kirken, hvor der i Stedet for Sang fra Menigheden høres et brusende Orgel

og et enkelt Kor af Mandsstemmer. Præstens Prædiken var ikke meget opløftende, saa den trykkede Stemning blev kun stærkere, og Kvindernes Øjne lyste i fugtig Glans. Tilsidst læste Degnen i Koret, og 9 sagte Slag fra Kirkeklokken forkyndte, at Gudstjenesten var endt; Folk drog hver til sit; men endnu langt ud paa Eftermiddagen kunde man mærke Kirkestilheden over dem.

Jeg nævnte før, at paa Hedemarken fandtes mange Storbønder; for uden dem er der snart kun Husmænd og ganske faa Haandværkere. Ved Husmænd maa knap forstaas det samme som her hjemme, da det der oppe er ensbetydende med Husmandens fuldstændige Afhængighed af Gaardmanden, saa længe han vil være i sit Hus; dette er nemlig ikke hans Ejendom; kun saa længe han kan udføre sine bestemte Arbejdsdage om Ugen til Husbondens Tilfredshed, kan han vente at bo i det. I Almindelighed ligger disse Pladser inde i Skoven; et Par smaa opdyrkede Agre er alt, hvad Husmanden har til sin egen Raadighed, og medens han selv maa gaa paa Arbejde, skal Konen passe Huset, sanke Ved i Skoven og udføre, hvad Hjemmet kræver. Denne ufri Stilling for Husmanden synes at hæmme hans personlige Frigjørelse, og det er sjælden at træffe ham med Interesser, der ligger uden for den Dag i Dag eller udover, hvad der hører til Mad-

strævet. Dog lader det til, som der er Forandringer i Vente paa dette Omraade, der ikke er til Pryd for de rige Oplands-Bygder, som ofte maa høre ilde derfor af deres mindre velhavende Fæller paa Vestlandet.

Det er ikke sjældent, at der til Bøndergaardene hører en 5—8 Huse, og Bonden har da kun en Karl eller to i sin Tjeneste. Disse og Husmændene er da de stadige Arbejdere i Marken. Paa denne Tid pløjede de til Vaarkorn, hver Gut med sin Plov og en Hest for. Plovtøjet bestaar imidlertid kun af en Stiver, som gaar ned i en Fod med to Jærnplader, som kan mulde til begge Sider, de tager da for, baade frem og tilbage, jævnsides og styres skiftevis med højre og venstre Haand. Naar Kl. er 9¹/₂ om Formiddagen, ringer Madklokken fra alle Gaardene, og Folk strømmer hjem for at spise. Efter Maaltidet soves der en Time, og gaar vi da rundt paa Gaardene, vil vi finde Gutterne i den bedste Søvn midt paa Laavekloppen*) eller ogsaa under den. Sædvanlig sover de to Gange om Dagen om Sommeren, men om Vinteren kun én Gang, hvad i visses Øjne er meget sparsomt. Naar Gutterne ikke kan hytte sig i Laaven, saa kan de herlig

*) Opkjørsel til Laden; der kjøres nemlig ind oppe i Toppen, Korn og Hø kastes da fra oven og ned i Gulvene.

strække sig ved Ovnens eller Ildstedet, og er der ikke Plads, maa Fjøset gjøre Tjeneste, hvilket skal være nok saa behageligt.

Mens han var paa Hedemarken, kom han ogsaa til at gjøre en Sætertur. Denne skildrer han saaledes:

Sætren laa omtrent 4 Mil (6 danske) fra Gaarden, Buskapen*) var fra den lange Vinterstade uvant med at gaa, saa vi skulde tidlig afsted, om vi skulde naa til Sæters samme Dag. Tidlig paa Morgenstunden herskede der stor Travlhed i Gaarden, Gutterne stod ved Stabburet, hvorfra man udbar Kasser med Mel, Kartofler, Fladbrød i stor Mængde og Kjød til Sommerbrug. Budejen løber frem og tilbage mellem Fjøs og Stabbur, thi intet maa glemmes. Gætergutten, en lille Fyr, som i Aar skal første Gang til Sæters er Budejens Adjudant, og er der nogen, som maa bruge Benene, saa er det ham. Han er ikke lidet stolt af sin Stilling, den har næsten gjort ham to Tommer højere. Hans Moder staar ved Siden af ham for at sige ham Farvel, og hun formaner ham til at være en snild Gut, saa skal hun komme op til ham en Gang hen paa Sommeren. Snart er alt i Orden, Vognene læssede, Buskapen sluppen ud, og gamle Blakken, Budejens Ridehest til Sætren, har faaet Bidsel paa;

*) Hjorden eller Kreaturerne.

selv kommer hun med en lille Kurv med Mis i, der er ganske nødvendig paa Sætren. Ude paa Gaardspladsen er en Brølen og Havken; Jenterne gaar omkring og kjæler for de gamle Køer; men nu slippes de ud, og det gaar rask frem ad Vejen. Forrest i Rækken er Budejen paa Blakken, hun havker og kalder; den gamle Klokkeko véd Besked, saa der er ingen Fare for den øvrige Flok, thi de skal nok følge hende. Kun faa Afvekslinger mødte os paa den første Halvdel af Vejen; Havkeraab og Klokkeklang, Brøl og Brægen blandede sig. Lidt over Middag naaede vi Hvilepladsen. Her hører den rigtige Vej op; det øvrige Stykke skal tilbagelægges over Bakker, Aase og Smaaelve, men helt igjennem Skov, hvor der kun er den eller de Stier, som Kvæget Tid efter anden har dannet ved at gaa i samme Spor. Selvfølgelig kunde vi nu ikke kjøre længere; Bøtter og Kasser og de øvrige Mejeri- og Kjøkkenredskaber blev nu snørt sammen i store Vidiekurve og hængt over Ryggen paa Hestene, der nok saa taalmodig fandt sig i slig Pakning. Vi gik ind i et Hus og modtog Forfriskninger, der bestod af Fladbrød og Kaffe; men hvor forbavset blev jeg ikke, da vi kom ud og saa, at Buskaben var væk. Budejen havkede, Gutten skreg og fór om mellem Træerne, men forgjæves; borte var den; dog tog de det meget let; den var nok

gaaet i Førvejen, og saa var den let at finde. Budejen og Gutten gik derfor op over, medens vi andre kom senere med Hestene og Pakningen. Vi havde hver sin Hest at passe; jeg gik med min ved Tømmen og ledte den meget omhyggeligt; men jeg opdagede snart, at Gutterne havde sluppen deres, som derefter passede sig selv. Den sorte Gampen*) gik foran, de andre bag efter i samme Spor, og saadan gik det fremad; jo vanskeligere det var at komme frem, jo stejlere Bakken var, desto ivrigere blev Gampene, og vi maatte ordentlig springe fra Sten til Sten for at vinde med; jeg slap min Tømme, bandt den op og lod Gampen passe sig selv. Man maa forbavses over den Sikkerhed og Udholdenhed, hvormed disse smaa norske Heste kan bære slige Byrder; hvor man næppe vil trække vore Heste 300 Alen end mindre med det gode faa dem til at gaa over smaa Elve, der gaar den norske Hest med en Sikkerhed og af sig selv, som var det paa en slagen Landevej. Vi behøvede ikke at se efter Vej eller Retning; den sorte Gampen er Vejviser, og det uden Misvisning; støt og sikkert gaar den gennem Bakker og Skov; men med ét springer Husmanden til, griber den ved Tømmen, hvor en Sidevej bøjede af. Jeg var nu lige saa forbavset over dens Fejltagelse, som før over dens

*) Hesten.

Sikkerhed. Husmanden forklarede, at der gik to Stier, der begge førte til Maalet; men den ene gik gennem en lille Elv, og den vilde Gampen undgaa. Nu gik den atter rolig fremad, snart kom vi til Vandet, hvor vi maatte springe fra Sten til Sten for at komme over. Hen imod Aften hørte vi Budejens Havken og Guttens Raab; en Stund efter naaede vi dem; men Guttent fortalte med bedrøvet Ansigt, at et Par af de unge Kvier ikke kunde findes. Han sprang om mellem Træerne for at holde Flokken sammen, medens Budejen gik foran og kaldte paa den. Ved Aftenstid drev vi ud af Skoven og ned paa en aaben Plads, her laa Sæterhytten tæt ved nogle andre, og vi havde naaet Rejsens Maal; men da Buskaben kom ned, manglede der fire Køer. Det var ikke morsomt. Lidt efter kom de to ganske rolig ned over mod Hytten, sagtens hidkaldt af Budejens Havken og Klokkeklangen, der lød langt i Aftenstunden. Nu maatte Gutter og Husmænd| atter tilskovs, medens vi andre fik travlt med at pakke ud og bære ind; først Kl. 11 kom de tilbage med Kvierne, som var fundne et Stykke borte i Skoven, og vi kunde nu efter overstandne Besværligheder gaa til Ro. Lejligheden er kun lille; Budejen og den lille Gætergut har en Seng, vi andre maatte nøjes med Gulvet og et Tæppe som Sengetøj; det kunde blive koldt nok; men Husmændene kastede en stor Vedblok paa Ildstedet,

og vi lejrede os da uden om dette. I Stuen var der ikke meget hyggeligt: Gulv og Loft var sorte og smudsede, Bænke og Borde ligeledes; men medens Loftet var uforbederligt, saa blev det øvrige i de følgende Dage ganske pent ved Budejens Omsorg, og snart var der saa hyggeligt der oppe, som vi her hjemme forestiller os en Sæter.

Den næste Dag saa jeg mig omkring her oppe. Jeg havde ventet at finde store Græsvidder, men i Stedet saa jeg næsten ikke andet end bare Skov, Sø og ganske smaa Aabninger. Da jeg om Middagen stod uden for Sætren, kom der en Buskap drivende nedover; men slig Musik, som den førte med, har jeg aldrig hørt. Gæterguttens blæste paa sit Bukkehorn, saa det var en hel Fornøjelse at høre til; forrest i Flokken kom et halvhundrede Geder, en for en i tæt Række, næsten alle med smaa fine Klokker i en Snor om Halsen, saa kom Kørerne ogsaa med Klokker, og endelig Faareflokken med smaa Bjælder. Det var et langt Tog, og næsten en halv Time kunde jeg høre paa denne Bjældeklang, Havkeraab og Guttens Bukkehorn, der stod i et Drag gennem Skoven. Fra Sæterhytten kunde vi se indtil Snefjældene i Valdernes, Toppene glitrede i Solskinnet og tog sig maleriske ud.

Den 24. Juni rejste han fra Hedemarken og til Lillehamar, hvor han besøgte Mesnafossen og det

Hus, hvor Missionær Skrefsrud er født, og som nu beboes af en gammel Kone, der gjerne fortæller om „den Vildkat Skrefsrud, som Vorherre dog alligevel kan bruge; jo — tilføjer hun ofte — David var ogsaa en Skøjerfant, men alligevel Manden efter Guds Hjærte.“ Derfra rejste han til Vonhejms Højskole; men til hans Sorg var Christopher Bruun udrejst, dog blev han her en Tid alligevel og besøgte da Kristoffer Janson og Bjørnson. Derom fortæller han:

Det var en Eftermiddag, jeg besøgte Kristoffer Janson. Hans Hus ligger tæt bag Bjørnsons Gaard, men saa højt, at Udsigten over Dalen ned mod Højskolen ikke i mindste Maade forringedes. Jeg traadte ind i den rummelige Bjælkestue med det aabne Ildsted og Langbænke og Borde rundt Væggen, der kom Janson, en høj Mand med lyst Skjæg og et mildt Ansigt. Da han hørte, at jeg var en Dansker, der vilde besøge ham og Bjørnson, bød han mig velkommen, og efter at have hilst paa Kvinderne i Huset, gik vi op paa hans egen Stue paa Kvisten. Vi kom straks i Tale om hans forestaaende Rejse til Amerika, og han læste flere Digte for mig, og især husker jeg et meget langt, som skulde være hans Hilsen til Frihedens Land, hvor Stjernebanneret vajer. Med Varme udmalede han sine Forhaabninger til denne Rejse. Han fortalte mig om Folkelivet der ovre, om Skolerne, om Politikerne, men frem for alt om det Opsving, og det originale, som paa Digtningens Omraader er

ved at bryde frem derovre. Det var ikke fri, at vi knap kunde enes om det amerikanske Folkelivs store Fortrin; men det hindrede ikke i mindste Maade den Venlighed, hvormed Janson fortalte mig om alt, hvad han troede, jeg havde Interesse for. Ved Aftensbordet kom Kvinderne og Børnene til, og over dem alle lyste en Frihed og skjøn Glæde, som vidnede om et lykkeligt Hjem. Da Talen faldt paa Bjørnson, sagde Kvinderne, at jeg maatte endelig gaa med derned den Kvæld; thi de, Janson og flere skulde der ned. Det blev da bestemt, og lidt efter gik vi ned over Haven og stod straks uden for Bjørnsøns Dør, hvor han kom og bød os Velkommen. Hans Hjem er mere præget af den Tone og de Fordringer, som nødvendig stilles ved de mange Besøgendes Ophold, end det lille Hjem oppe i Bakken er det; men det maa siges, at i Bjørnsøns Hjem er Ordet frit og Tankerne med. Der var ikke faa fremmede, og iblandt disse var der en svensk Professor, der var paavirket af Viktor Rydberg. Samtalen drejede sig derfor om Forholdet mellem Tro og Viden, Kjendsgjæringer og Aabenbaring. Det Indtryk, man faar af Bjørnson, er dobbelt saa glædeligt, naar man faar det af det Billede, den fattigste Mand i Gausdal eller hans ringeste Tjener tegner for os, som naar man faar det gennem hans Ord og Tanker, saadan som de kommer frem i en Samtale om ovennævnte Ting.

I første Tilfælde vil vi faa et Indtryk af den barnlige, om end lidt hidsige, saa dog menneskekjærlige Bjørnson; i sidste derimod faar vi et Indtryk, der minder os om en aandshovmodig Sjæl, der har forladt Barnestadet i Troens Ydmyghed og stillet sig paa Selvtillidens ophøjede Stade.

Den 2. Juli gik Rejsen videre gennem Gudbrandsdalen og Bæverdalen. Om Livet og Naturen her skriver han:

Naar man paa Rejse gennem Gudbrandsdalen vil nord over Dovre ad Romsdalen til, saa skal man ikke forsømme en Tur vester ind til Ljom og Bæverdalen, der hver efter sin Art hører til de mærkeligste i Norge. Det er her ikke alene en ejendommelig Fjælddal, hvor Elven fosser ned over mellem Klippeblokkene, som ligger nedstyrtede fra de bratte Fjældskrænter, der hver paa sin Side Dalen hæver sig til flere Tusende Fods Højde; men det er ogsaa en af disse indestængte Fjældbygder, som ligger afskaarne fra den meste Omverden og derved faar et ganske særegent Præg, lige som ogsaa den Tilværelse, Folket fører, langt fra ligner Livet paa de rige Oplandsbygder ved Kristiania eller Hamar, og endnu mindre Livet her nede i Danmark.

Et Stykke før Dovrefjældene bøjer Vejen til venstre ind efter Vaage, men kort forinden

passeres Kringlen, hvor kun en ganske smal Vej bugter sig frem under Fjældets Side med samme Bugter og Slyngninger som Lougen, der med rivende Fart skyller frem over, i det den et Stykke fremme er bleven forstærket af Tilløbet fra en Sideelv, som kommer fra „Otto-Vatnet“, der ligger mellem Vaage og Ljom. Det er det bekendte Sted, hvor Bønderne fra de omliggende Fjældbygder 1612 tog saa blodigt mod Skotterne, som i en Skare paa henved 1000 Mand med Oberst Sinklar i Spidsen var gaaet i Land ved Romsdalen og nu drog Syd paa for at hjælpe Svenskerne mod Kristian den fjerde under Kalmarkrigen.

Det er ikke Tilfældighederne, der bestemmer Stedet for slige Overfald, og skjönt „Gudbrandsdølerne“ med megen Selvfølelse forstaa at fortælle denne Begivenhed med alle dens Forberedelser og tit i Overdrivelse knytter senere opkomne Sagn til, saa er det let at se, med hvilke Hensyn for Øje Bønderne netop valgte dette Sted. De stejle Bjærgskrænter paa den ene Side og en fossende Elv paa den anden gjør det umuligt for en Fjende at komme til Siden; frem eller tilbage maa han, og hjælpeløs indeklemt paa den smalle Vej uden mindste Evne til at forsvare sig, er han udsat for Bøndernes Kugler og Stenkast fra de højere liggende Fjeldskrænter, som han ikke er i Stand til at storme. Hele det blodige Optrin, hvor

næsten enhver Skotte faldt, staaer endnu med en Blanding af Gru og Medlidenhed i Dalbondens Forestilling, som laa det inden for hans egen Tidsalder. Gamle Folk især ser det som den retfærdige Nødvendighed, der ramte Oberst Sinklar og hans Folk. „Ja, det var haarde Karle, som boede i Bygden den Gang“, kan man høre dem sige; „men naar Bøn og grædende Kvinder kun var til Spot for Hr. Sinklar, saa maatte Kuglen pibe og Øksen klinge“; dog glemmer man endnu ikke at fortælle om den gamle „Kærringen“, der sad paa Højen med sin Lur og blæste en af disse gamle vemodige Folkemelodier, som lever saa rigt i den norske Folkealmue, især i Fjælddalene; thi lige som det var Angrebstejn for Bondehæren, saa skulde det endnu være et sidste Forsøg paa at røre ved Oberstens Følelser for al den Vold og Uret, som han havde bragt med sig ned igjennem Dalen. Men forgjæves! Hr. Sinklar lader som Svar sin Krigsknægt blæse en vild Krigermarche, men da knitrer og brager det oppe i Fjældet, og ned over dem styrter de norske Bønder:

„Da ønsked Skotten sig hjem igjen,
han var ej ret lystig til Mode“.

En lille Mindestøtte blev rejst og staaer endnu ind under Fjældets Side tæt ud til Vejen, hvor rejsende kan faa den at se, lige som ogsaa

en stor Sten et Par Mil sydligere i Gudbrandsdalen viser, hvor Oberst Sinklar ligger begravet. Naar man rejser gjennem disse Dalstrøg, hvorfra Bønderne havde samlet sig til Mødet med Skotterne, saa vil man paa Gaardene finde adskillige Vaaben, som de havde bragt med sig til Norge; især er Luntebøsserne bleve opbevarede med megen Forkjærlighed. En halv Fjerdingvej nord for Kringlen deler Vejen sig. Landevejen fortsættes mod Nord over Dovre, medens en mindre Bivej gaar vest paa indtil Vaage og Ljom, hvor den kjørende Færdsel hører op. Skjønt der i denne Sidedal ikke er megen Forskjellighed fra nordre Gudbrandsdal, saa kommer man dog ikke langt frem, før det mærkes, at Befolkningen er underkastet adskilligt tarveligere Kaar. Bygningerne indskrænke sig lidt efter lidt til lave, sorttjærede Træhuse, hvor et ganske enligt Vindue titter frem fra Væggen; Taget er dannet af Granstammer, hvorover er lagt store Græstørv, der igjen holdes fast ved flade Kampesten; Taget er overgroet med Græs og Urter, og det er slet ikke sjældent at træffe Gedebukken tøjret paa Taget, naar Husets Væg gaar i et med Fjældside. Mindre Gaarde er sjældent byggede sammen, men bestaa af 4—8 smaa Træhytter, som ligger spredte rundt paa „Tunet“, den Mark, der ligger om Gaarden. I en Bygning har man „Fæhus“, i en anden „Ildhus“ eller Vaskehus, en tredje

Hølade, en fjerde Kornlade, og endelig Stuehus og Stabbur. Den sidste, hvor Fødevarerne er opbevarede, ligger gjerne for sig selv og bygges i Almindelighed paa $1\frac{1}{2}$ Alen høje Pæle. Vi ser inden for i et saadant Bondehus. Saa vidt man i den halvdunkle Stue kan opfatte Forholdene, saa benyttes den baade til Spisestue, Sovekammer og delvis Arbejdsværelse. I en Krog af Stuen ser man det aabne Ildsted, og langs Væggen en eller flere Senge, hvor Skindfællerne ligger i Uorden, uden mindste Spor af at være ordnede, siden man stod ud af Sengen; de ordnes kun sjældent, da Sengen oftest benyttes som Sæde. I en Ende af Stuen findes et massivt Træbord, og paa Væggen over dette ses da gjerne lange Træhylder, hvor Kopper, Fade og andre Kjøkkenredskaber have deres Plads. I fattige Huse hænder det ofte, at Husdyrene lukkes ind i Stuen, hvor friske Grankviste ligger spredte ud over Gulvet. Saaledes husker jeg en Gang, da min Rejsefælle og jeg var komne ind i et Hus — Manden var ikke hjemme, og Konen bad os sidde ned, medens hun hentede en Drik Mælk til os — at det begyndte at grynte under Sengen, og lidt efter kom en lille venskabelig Fyr i lystig Runddans mellem Grankvistene hen over Gulvet. Da Konen kom ind, begyndte der et Væddeløb mellem hende og Grisen, indtil hun fik ham i et Bagben og puttet paa Hovedet ned i en

lille Halvtønde ved Ildstedet, hvor en behagelig Grynten forkyndte, at der havde han været før den Dag. Folk i disse Fjældbygder gaar kun tarveligt klædte; men selv den fattigste gaar dog med Støvler; Træsko kjendes næppe og vilde være et daarligt Fodtøj, hvor Folk fra Barnsben færdes oppe i Fjældene; thi der gjælder det at være let paa Foden. Som Børn følger de Gede- eller Faareflokkene til Fjælds, som voksne hengaar den meste Tid af Aaret med Arbejde, der mer eller mindre gjør det ubekvent at gaa med saa tungt Fodtøj som Træsko Om Vinteren ligger Lomværingen og Lesjebonden*) til Skovs, hvor det 'gaar løs med at hugge Tømmer og føre det ned til Elvene, der fører det videre om Vaaren. Hele Vinteren kan Bonden ligge til Skovs med det Arbejde, og man bosætter sig da oppe paa Sætrene, der ingen Sæterfolk har paa denne Aarstid. Det er strængt Arbejde, og der er megen Kulde at døje; men fra ganske unge kommer Gutterne med og lever sig saadan ind i det, at det bliver dem en hel Naturtrang.

Naar Vaaren kommer med Tøbrud, da kommer man atter ned i Dalen, hvor Tømmerstokkene skal ud i Elven til en stor Flaade, som da tidlig paa Sommeren begynder sin Fart ned over. Her behøves alt det Mod og den

*) Forskjellige Udtryk for Bygdefolk.

Dristighed, som udvikles i Fjældet under Skovhugsten og Tømmerkjørslen paa de bratte Fjældskrænter, hvor Livet ofte er i Fare. Slige Tømmerflaader sejler nu ingenlunde med Dampens Fart; i mange Uger, ja ofte flere Maaneder kan man ligge paa Rejse fra Ljom til Lillehammer ved Mjøsens Nordende. Her traf jeg en Gang sammen med en Flok „Flødere“. Det var et skyllende Regnvejr, og jeg var gaaet ind i et lidet Hus ved Vejen, som følger Lougen helt frem igjennem Dalen. Det var et ganske lille fattigt Hus med to Stuer; Manden, Konen og en lille Pige sad ved Bordet, jeg ved Vinduet med Udsigt til Elven; men under Sengen laa en Skovhugger i Skindtrøje og Knæbukser, som var kommen ind for at faa sig en Lur under det stærke Regnvejr. Der blev ikke talt noget, Familien spiste; men som de var færdige, træn en sværbygget Kvinde med grove, vejrslagne Ansigtstræk ind i Stuen med en Kurv paa Armen og en Kaffekjeddel i Haanden. Med den sædvanlige Hilsen „godt Mod“ satte hun Kurven ned, og uden at tale om videre lagde hun Brænde til Ilden og hængte sin Kaffekjeddel over; først da det var gjort, gav hun sig i Snak med Konen i Huset. Lidt efter stak et Par unge Gutter Hovedet ind ad Døren, og da de saa Konen med Kaffekjedlen, vinkede de ad Folk uden for Huset, og kort efter var Stuen fyldt med ældre Husmænd og unge Gutter,

drivvaade fra Top til Taa, — alle med barske, vejrslagne Ansigter, der kunde „kyse en ned“. Jeg troede straks, det var Brændehuggere, men opdagede snart paa Snakken, at det var Tømmerflødere, og ved et Blik ud af Vinduet saa jeg nu den ene løsrevne Tømmerstok større end den anden drive ned ad Elven, som i det stærke Regnvejr var svulmet og nu med større Kræfter drev Tømmeret ned over. Da hele Flokken var kommen i Hus, begyndte Travlheden med Spisningen; en fik fat i Flæskepanden, og nu gik det løs med at stege Flæsk, andre tog til Fladbrødet og Silden, og snart var alle Munde i Gang. Den usædvanlige Frihed, hvormed Mandskabet tog sig selv til Rette, forundrede mig højlig; Husets Fade, Kopper, Knive og alt muligt blev taget i Brug, uden saa meget som at der blev bedt om det. I de vaade Klæder og snavsede Støvler kastede de sig paa Sengen med deres Madskræppe og begyndte Maaltidet, uden at Familien i mindste Maade følte sig tilsidesat. En svær, høj Karl paa en 30 Aar i Rengkappe og Langstøvler var Flokkens Fører; med rolig Overlegenhed svarede han paa de Spørgsmaal, som fra Mandskabet blev gjort, medens de kraftige Tillægsord, hvormed man indbyrdes opvartede hinanden, alle gik ham forbi. Konen, som var kommen først til Huse, havde nu faaet Kaffen færdig og bød den, saa sort som den var, om til alle i

Stuen, selv han under Sengen langede ud og fik sin Kop med. Føreren bød mig ind paa en Kop Kaffe med, og da det endnu regnede udenfor, tog jeg med Tak mod Tilbudet og gav mig i Tale med ham. I 14 Uger, fortalte han, havde de ligget paa Elven med Tømmeret og i al den Tid ikke en Nat været ordentlig i Seng og ikke en eneste Dag skiftet Klæder. Det var haarde Kaar, ytrede jeg, og ved et Blik paa Mandskabet saa jeg nu, at næsten ikke én havde hele Klæder paa Kroppen; værst syntes mig det var med Skotøjet, thi hist stak en rød Taa ud gennem Stævlensæsen, her var Saalen surret til med Reb eller Baand, og paa en tredje kunde det være en Blanding af Tøj, Læder, Reb og Baand, saa man vanskelig skulde opdage Grundstoffet.

Maaltidet var forbi, nogle tog Snadderne*) op, andre havde faaet Kortene frem til en Polskpas, og man slog nu i Bordet, medens Kobberskillingerne gik fra den ene til den anden.

Føreren rejste sig nu som Tegn til Opbrud. „Det er haardt Vejr paa Elven i Dag, og Stokken slaar forbandet mod Bredden“, ytrede en af de ældre, som syntes mest ivrig med Kortene; „hvad om vi holdt inde i Dag og tog den saa meget fortere i Morgen“, lagde en anden

*) Smaa Piber.

til. Jeg saa paa Formanden, han ud af Vinduet, hvor Regnen piskede med stigende Heflighed. I Elven huggede de løsrevne Tømmerstokke ind paa Grundene med Bagvandet. — „Vi faar holde inde i Dag“, sagde han omsider, efter at have mønstret Stillingen; „men først ud i Baadene og bjerg de Tømmerstokke, som hugger ind mod Grundene, og lad dem sejle med Strømmen ned over.“ Nogle af de unge rejste sig straks, lidt efter Kortspillerne. „I Morgen tidlig møde vi her igjen“, bød Formanden, „ingen drikke sig fuld, og alle forsigtige med Snadde og Stikker, hvor I kommer hen i Kvæld!“ Sagen er, at man om Natten driver om til Gaardenes Lader og finder sig Nattely. Uden Støj modtog man Ordren, og lidt efter spredte Flokken sig langs Elven, medens Føreren og jeg fulgtes ad til den nærmeste Skydsstation for at overnatte. Men tilbage til Fjældbygderne.

Endnu førend man kommer til Vaage, begynder Otto-Vatnet og fortsætter sig hélt paa den anden Side Ljom. Rejser man her om Aftenen, ses Bøndernes unge Folk, Gutter og Jenter, i smaa Baade ude paa Vandet ivrigt sysselsatte med Fiskeri. Det hører næppe til de store Indtægtskilder, men derimod til Fornøjelserne, hvad Raab og Latter ud over Søens Flade snart overbeviser os om. Naturskjønhederne kan endnu her være overmaade dejlige,

blide og indtagende. Fjældene, som paa begge Sider hæver sig fra Søens Flade, er skovklædte; hist og her ved Søen findes ikke faa græsdækkede Agre, saa paa en vakker Solskinsdag, hvor det glittrer ned ad Fjældstierne, medens Søens spejklare Flade kun kruses af Ørreden, som legende i Overfladen springer op over Vandskorpen og sætter brede kredsende Bølger ud over Søen, indtil de udjævnes eller tabe sig mod Bredderne, kan der være udbredt en underlig harmonisk Fred over disse Fjælddale. Men det varer ikke ved længe, naar man fortsætter Vejen ad Ljom til. Er man først kommen gjennem Vaage og har passeret den 1000 Fod lange Træbro over Otto-Vatnet, begynder Dalen og Fjældene at faa et andet Udseende. Vejen, der hidtil var jævn som en Vej over en Slette, kan nu ikke længer følge Elven, men maa lægges op over Aasene og atter ned til Elven, efter som der er Mulighed for at komme frem. Medens man næsten hele Vejen mellem Vaage og Ljom kun har haft liden Udsigt, saa overraskes man pludselig, i det Vejen slaar et Sving, og man fra „Aasene“ ser ned over Ljom mod den vældige Lomseg, der hæver sig til en Højde af hen imod 7000 Fod bag Bygden. Den store Vidde, hvor to Dale mødes, den mægtige Bjærgtop, hvor Skodden*) hang som

*) Taage.

en stor Sky ud over, og endelig Snefonnerne oppe i Fjældet, var aldeles betagende ved sin Vælde og kolde Majestæt; trods der endnu er en halv Mil til Bygden, tror man sig den ganske nær, og de skraanende Bjærgsider synes kun at ligge en 1000 Alen borte.

Ved Foden af Lomseggen ligger Bygden, og en af dens Mærkværdigheder er en gammel Stavkirke, som ligger tæt bag Præstegaarden, hvorfra Opstigningen i Fjældet gjerne begynder. Fra Kirken haves en fortrinlig Udsigt til en af Lomseggens højeste Toppe; om man derfra kan skjelne Gaarde og Huse fra hinanden i Bygden, véd jeg ikke, da jeg ikke netop besteg disse Højder. I Ljom maa man ikke undlade at se den gamle Trækirke, der vel ikke i sin sortgraa Farve tager sig videre indbydende ud, men er dog en mærkelig gammel Kirke fra Kristendommens tidligste Dage i Norge. Klokkeren, en meget snaksom Mand, der viste mig omkring, forsikrede, at den havde været benyttet i Hedenskabet; men det staar ikke til troende. Efter at have set Kirkens Indre, der udmærker sig ved skrigende Skjærsildsbilleder og et tilbørligt Antal Navnetavler, der skal udødeliggjøre „Kirkens Givere“, fører Klokkeren os ind paa Loftet, der dannes af kolossale Bjælker, som ligger Side om Side og har ligget i flere hundrede Aar. „Klokkerne maa du*)

*) I Fjældbygderne siges der „du“ næsten til alle.

endelig høre“, ytrede min Vejviser, det var nu hans Storhed og hørte med til Embedet, „de hører til de skønneste i hele Norge.“ Jeg spurgte om det gik an, da alle i Byen, og Præsten med jo kunde høre det. „Ja da“, sagde han, „det har intet paa sig, naar Turisterne kommer til Bygden;“ og med det samme traadte han paa et Vippebrædt, som satte den mellemste Klokke i Bevægelse; den skulde nu være den „fineste“ af dem alle tre; den klang ogsaa ganske kjønt, og jeg hørte senere, den var kjendt i alle nærliggende Bygder, endogsaa i det trøndhjemske.

Klokkeren var Renskytte, og medens vi gik om ved Kirken, fortalte han mig sine Jagt-æventyr, om hvor han kunde narre „den Bukken, som stod Vagt for Flokken oppe i Jøtunfjældene“. „Jeg lærer nu hos han Torkild i Øjer“, sagde han, „det er Lomværingernes Mesterskytte han, saa jeg behøver ikke at skamme mig ved Lærdommen min“. Da vi var færdig med Kirken og Historierne, bød jeg Farvel og fortsatte min Vej gennem Bygden for ad Bæverdalen at naa ind til Jøtunfjældene. Disse Egne gennemstrefjes i Sommermaanederne af en Mængde rejsende, Engelskmænd, Franskmænd, Tyskere, Hollændere og Folk af alle Evropas Nationer, som forlyste sig her i den frike og mægtige Fjældnatur. Ljom er som Nøglen til Indgangen, den trange Bæverdalen, ad hvilken Vejen fører, naar man vil ind til Galdehøerne,

de højeste Fjældtoppe i Jötunheim, et Parti, som begrænses af Valdars, Gudbrandsdal og Sogn og har en Udstrækning af henved 100 Kvadratmil. Vel en fire Timers Gang har man fra Ljom til Rødsheim, den inderste Skydsstation i Dalen, et Samlingsted for Turisterne, som der fra agte sig ind mellem Fjældene eller op paa Galdhøpiggen, den 8000 Fod høje Bjærgtop, som kun ligger et Par Mil inde paa Højsletterne, naar man gaar op fra Rødsheim. I Mod-sætning til Gudbrandsdalen med lavtliggende skovklædte Aase og brede græsdækkede Agre er Bæverdalen trang og flere Steder næsten nøgen. De sønderrevne Fjældsider hæver sig temmelig bratte fra Dalens Bund, som hist og her kun lader Plads til den rivende Elv og en Smule Kjørevej, der bugter sig frem under Fjældsiden næsten som i Ydmyghed for ikke at komme sin vældige Nabo for nær, der med buldrende Fart haster frem mellem kæmpestore Sten og nedfaldne Klippestykker, som den var Enehersker i Dalen. Den henter sine Vandmasser inde fra de snedækte Jötunfjelde, hvor Bæk efter Bæk samler sig til en lille Elv, der strømmer frem mod de lavere liggende Steder, indtil den med sit Snesjap og lergrumsede Vand „hoper“ ud over Fjældkammen ned i Dalen, hvor den favner sin stærkere Broder, som i sin evige Længsel mod „Sjøen“ nu spænder Kræfterne og forstærker Løbet frem over mod

det dragende Maal. Hvor Elven gaar mindre stridt, lægger Bonden sin Vandmølle, og til de enkelte Gaarde hører gjerne et lille Kværnhaus ved Elven, hvor man paa den simpleste Maade faar sit Korn knust; stort andet kjender man ikke til, og Turisten maa i Almindelighed tage til Takke med Fladbrødet, der i runde Stabler staar opstillet paa Bondens Stabbur.

Dalens Beboere maa nøje overveje, hvor de lægge deres Huse; thi om Vaaren med Tøbrud er de meget udsatte for de vældige Sneskred, som ofte kaste Husene over Ende og levende begrave baade Folk og Fæ. Vaaren er den farligste, og naar Folk paa disse Tider færdes gennem Dalen paa Ski eller Slæde, saa maa de vide at tage deres Forholdsregler, naar den fjerne Rullen i Fjældet forkynnder om et begyndende Sneskred, det gjælder da i største Hast at komme ind under fremspringende Klippestykker eller sligt. Heldigvis hører dette dog ikke til Dagens Orden, men kan, naar det indtræffer, være overmaade farligt. Paa Rødsheim var endnu ikke bleven rigtig Liv og Røre, kun ganske enkelte rejsende havde været der, saa Ola, Skydsbonden, som ogsaa er Fjældfører især paa længere Farter holdt sig endnu ganske rolig paa Stuen. Han er en lille undersætsig Mand, noget ved Aarene, men overmaade snakksom og livlig, og i Bevidstheden om den Sprogkundskab, han i sin lange Tjeneste har er-

hvervet ved at føre Udlændige over Fjældene „prater“ han baade med Tyskere og Engelskmænd; de sidste holder han meget af, „det er Kare, som kan gaa til Fjælds, de“. „Slig en Gut som han, der besteg Skagastølen, hvor ingen Moders Sjæl før havde været;“ og saa faar man Historien om alle de mest livsfarlige Spring og Høp, Engelskmanden maatte gjøre for at bestige Toppen, hvor han lagde sit Lommetørklæde, der dog næste Sommer blev sendt ham af en Nordmand, som havde hentet det ned (husker jeg ikke fejl, var Nordmanden Professor Mohn fra Kristiania, som skal være en af de mest berejste i Jøtunheim).

Det var mod Aften, da jeg kom til Rødsheim. Uden for Laaven laa Saude*) og Gedeflokken. Ola var ved at lukke Sauderne ind, medens Gederne en for en af sig selv gik hen til Jenterne og blev malket. Da jeg var eneste rejsende den Aften, besluttede jeg den følgende Dag at gaa lidt om i Nærheden; der kunde imidlertid komme flere, saa var det al Tid mere fornøjeligt at gaa til Fjælds. Fra Dalen saa man ind til de mægtige Galdehøer, som med Snetoppene, der gliusede i Solskinnet, lokkede en til at gjøre en Tur ind paa Fjældene. Den følgende Dag var jeg tidlig oppe og fulgte nu Dalen et Stykke længere

*) Faarene.

frem, til jeg var kommen forbi Flade Kirke, der ligger som paa Grænsen af de dødes og de levendes Rige. Naar man nemlig undtager tre Sommermaaneder, saa ligger Jøtunhejmen det øvrige Aar som en eneste stor Sne- og Ismark, hvor intet levende kan trives, og Dødsstilheden kun afbrydes af Vindens klagende Susen, naar den farer om mellem Fjældtoppene. Ikke langt fra Flade ligger Troldkirken, en dyb Hule i Fjældet, hvor Elven skummer hen forbi. Dalen er her snævret ind til Elven alene, ikke en Gang Vejen faar Lov at være paa almindelig Maade, men er sprængt ind i Fjældsidens 10—30 Fod over Vandet, som buldrer frem neden under. Man skulde synes det umuligt at komme frem med Heste og Vogn paa disse Veje; men den norske Gamp er saa fortrolig med Farten, at Bonden endogsaa trygt lader den gaa alene med Kærren og slæntrer saa bag efter selv i den hede Sommerdag. Da jeg kom tilbage fra denne Udflugt, var der mødt to ny rejsende paa Stationen, begge Hollændere. Saa vidt jeg kunde forstaa deres Tale, der var en Blanding af Tysk og Norsk, saa var den yngste af dem Præst, den ældste en Embedsmand, som paa en Ferietur havde paataget sig at være Fører for den yngre, der var syg og led af Brystsvaghed. Deres Maal, som mit, var at bestige Galdhøpiggen, men da de hørte, der var 7 Timers Gang fra Rødshejm til Toppen, saa fandt Hov-

mesteren det ikke raadeligt at udsætte sin Rejsefælle for slige Anstrængelser. Jeg besluttede mig derfor til næste Morgen at gjøre Farten ene med Fjældføreren Knud, der maa besørge slige Ture, naar Ola skal paa længere Farter, hvor der maa nøje Kjendskab til for at vise Vej (Hollænderne vilde nemlig den næstfølgende Dag over Bygden til Ardal i Sogn). Tidlig paa Morgenstunden var jeg oppe, Knud mødte med Skræppen*) paa Nakken, og to Alpestave med Jærnsfiger i Enden blev hentede ned fra Loftet til Tjeneste over Isbræerne; en lille Isøkse med kort Skaft, som en rejsende Englænder havde foræret ham, holdt han i Haanden, og med det Udstyr drog vi til Fjælds.

Skjønt man fra Dalen i klart Vejr tydelig øjner Galdehøernes Toppe, saa ligger de dog et Par Mil inde paa Fjældsletterne, som vi da nødvendigvis maa passere. I det hele ligger Fjældsletterne trappeformig over hinanden, hver med forskjellig Udseende og Vejrlig, og forskjellig Plantevækst. Fra Dalen hæver Aasene sig ganske skraanende, Liderne er paa enkelte Steder skovklædte, skjønt det her hører til Sjældenhederne; men har man først stukket Hovedet over den første Fjældkam, saa forsvinder Skovvæksten, og de brede Vidder ligger aabne for Synet, der kun standses af Højderne

*) Madtaske.

i det fjærne. Paa den første Slætte findes Sætrene, hvor der i den tidlige Morgenstund herskede stor Travlhed. Jenterne var i Færd med at malke, medens Gætergutten slap Køerne ud, en efter en. Paa Sætren forsynede Knud sig med et langt Reb, som vi siden fik Brug for. Vi fortsatte Vejen op over de næste Skraaninger, der, hvor mærkeligt det lyder, var helt sumpede. Efter halvandens Times Gang naaede vi den næste Fjældkam, og ved et Blik tilbage saa vi nu dybt nede under os Sæterhytterne, der kun blev kjendelige ved den blaa Røg, som fra Ildstederne gjennem Hytternes Røghuller hævede sig mod den klare Himmel. Jenterne og Gætergutterne havde fulgt et Stykke bag efter os med Buskapen, og ind mellem den uendelige Klokkeringning fra Køerne lød Jenternes Kalden og Lokken og Gæterguttens skingrende Bukkehorn.

Foran os laa en aaben Strækning, som kun kunde passeres ved at springe fra Sten til Sten. Urfjældet ses her i sin nøgne søndersprængte Form; Sten hviler paa Sten, store og skarpe som fra Skabningens Morgen. Endnu findes hist og her en lille Plante, der kun har svage Tegn paa Liv; men 1000 Fod højere op, og vi er inde paa Snebræerne, hvor de aldeles forsvinder.

Den første Bræ var nem at klare og ikke farefuld, skjønt man hørte Smaabækken risle

under Skorpen, vi gik paa; vaade Fødder fik man alligevel, thi paa Styggebræen gik Sneen os til Anklerne, ja ofte til Knæerne. Straks vi traadte ind paa denne, bød Knud mig at gjøre den ene Ende af det medbragte Reb fast om Livet, medens han selv tog den anden og fastgjorde om sig, og paa denne Maade skred vi hen over den en halv Mil lange Snemark, 20—30 Alen fjærnedede fra hinanden.

Styggebræen er ikke farlig, men temmelig anstrængende at gaa over. Naar man binder sig sammen, saa er det for at sikre sig mod alt for dybe Fald i Isrevnerne, som oftest ligger skjulte under Sneen. Ved Foden af Galdhøpigens Top overfaldt et temmeligt stærkt Snefog os; men heldigvis er slige Uvejr kun af forbigaaende Natur om Sommeren, og vi fortsatte nu Vejen op ad Fjældsidene, der her paa den sidste Højde er temmelig stejle. Den egentlige Galdhøpig, som hæver sig til 1000 Fod over de omliggende Toppe, naar undtages Glitretind, falder brat, næsten lodret, ud mod den ene Side, men bestiges dog uden Livsfare fra de tre andre, om end med megen Anstængelse.

Fra Morgenstunden havde Skodden hvilet over Galdhøerne; men hen paa Formiddagen var Vinden taget til og havde ført Taagen væk; den hang nu dybere i Dalen som store Skymasser under os, og alle Fjældtinderne stod skarpt tegnede mod den blaa Luft.

Endelig efter syv Timers Gang havde vi naaet Toppen. — Udsigten er paa en Gang baade storartet og overvældende; til den ene Side den gabende Afgrund, men ud over denne, langt i det fjærne, ligger Justedalsbræen, en uhyre stor Is- og Snemark, der glitrer i Solskinnet som et stort Sølvhav. Vildt og sønderrevet ses Skagastølen et Stykke borte, medens Ronderne, Snehætten og Romsdalshorn træder mere tilbage i Synskredsen. Den hele Udsigt er et overvældende Skue af nøgne, blanke Bjærgtoppe, livløse Snemarker og omdrivende Skodde. Luften er her i 8000 Fods Højde tynd og skarp, man aander usædvanlig let, og selv op ad den stejleste Bjærgside besværes man ikke af Aandedrættet ved Stigningen. Fra Galhøpiggen ser vi ind til den svenske Grænse, og i ganske klart Vejr skal det være muligt i den sydvestlige Synskreds at se Gousta, den højeste Fjældtop i Telemarken, som skal være ved de 30 Mil borte.

Paa den nøgne Fjældtop med Udsigt til de øde Vidder bliver det i Længden trykkende. Den livløse Natur i sine sønderrevne Former og med de gabende Afgrunde knuger Sindet paa samme Maade, som naar Naturens Vælde aabenbarer sig ved Lynets Knitren og Tordenens Buldren, der trods en hemmelig Gysen mægtig drager os til Beskuelse og Iagttagelse. Fra Jøtunernes Hjem længes man atter ned paa

Sletten til de venlige Sæterhytter, og efter en halv Times Ophold paa Fjældtoppen begynder Nedstigningen, der paa den første Fjerdingsvej gaar ganske let for sig ned over de skraa Sneflader, indtil Styggebræen naas, som atter maa passeres med Varsomhed. Efter fire Timers Gang stod vi ved Sætren, hvor der nu var vasket op og pyntet som i et fyensk Mejeri; en lille Forfriskning blev modtaget, og Vejen fortsattes derpaa til Rødshejm, hvor vi, trætte af Dagens Anstrængelser, ankom Kl. 9.

Her var stor Travlhed, Hollænderne og Ola var nys komne ned fra en af de højeste Fjældtoppe, som ligger paa vestre Side af Dalen, den sidste var i Færd med at binde Rejsetøj sammen i „Klev“, som hænges over Hesteryggen, naar man skal paa længere Rejser i Fjældet. Næste Morgen skulde vi alle tre forlade Rødshejm, Hollænderne vest ud ad Sogn til, og jeg nord paa mod Romsdalen, hvorfra jeg atter maatte tilbage til Ljom, hvorfra en Fodsti fører over Digervarden mod Mølmen, den øverste Bygd i nordre Gudbrandsdal, medens Kjørevejen gaar over Dovre og Lesje.

Fra Højderne ved Romsdalen kastede jeg endnu et Blik ind til Bæverdalen og Jøtunheimen, hvis Snetoppe glitrede i Solskinnet i det fjærne; men langsomt tabte de sig af Syne bag „Aasene“, hvor Fjældstien slynger sig

ned ad mod Dalen paa Grænsen mellems Romsdalen og nordre Gudbrandsdal.

Tvende Smaadigte fra denne Rejse skal her meddeles:

Ved Lom.

Jeg sad en Søndagskvæld ved Vej,
der trang i Dalen bugter;
min Tankes Magt, den hvilte ej
men fór paa Uros Flugter.

Der kom to Folk ad Vejen hen,
det var nok Mand og Kvinde;
„Guds Fred“, det lød, det klang igjen
hos mig som ingen Sinde.

Ja, som det Ord, det havde Magt,
det kom saa rent og stille;
min Tankes Flugt det havde bragt
didhen, jeg helst det vilde.

Se, saa et Ord kan komme frem
fra Enfolds fromme Hjærte
og bringe Fred i Sind hos dem,
hvis Sjæl er fuld af Smerte.

I Bæverdalen.

De Klipper de rage saa højt mod Sky
fra Dalen, hvor Elven mon skride;
min Tanke her mellem fandt sig et Ly,
men vildt fór den om saa vide.

Mig tyktes saa stor den Skaber-Magt,
 som Fjældet i Tiden har dannet,
 og dog — hvorfor er det saadan lagt;
 det her jeg ikke har sandet.
 Er de kommen saa fra Skaberens Haand,
 de mørke, de vildladne Fjælde?
 Eller er af Naturens virkende Baand
 de steget til Stolthed og Vælde
 for her i den sønderrevne Pragt
 at lære mig og dem alle,
 som ej paa det ydmyge under Storhed gi'r Agt:
 for Hovmod det store vil falde.

Derefter gik det videre til Trøndelagen. Kristkirken i Trondhjem, Stiklestad, Froste-Ting og lignende historiske Steder glædede han sig særligt ved at kunne besøge. Folkemøder, som holdtes der oppe i disse Dage, deltog han i, og hvad der kom frem paa dem, fulgte han med Opmærksomhed. Den 22. Avgust rejste han fra Trondhjem; Hjemvejen lagde han over Vestlandet, og om denne skriver han:

Paa den travle Havneplads ved Trondhjem stod jeg en Aften sent paa Høsten og ventede Skibsløjlighed til Bergen og derfra videre til Hardangerfjorden for endnu i Eftersommeren at komme over Røldalsfjældene til Telemarken i det søndenfjældske Norge. Det havde nordenfjælds været en tør og varm Sommer; men Efteraarstormene med Regn og Slud havde begyndt at melde deres Ankomst, og Bølgerne

paa Trondhjemsfjorden viste atter deres hvidspættede Skumstriber, som brødes mod Munkholmens Mure. Den ensformige Rullen mod Holmens Stene lød som en vemodig Klagesang; saadan lød det nu, og saadan lød det for vores Griffenfeld, der gjorde Munkholmen sørgelig mærkværdig ved sit Fangenskab bag dens Mure i 19 lange og tunge Aar.

Frem og tilbage paa Fjorden fór Skibene, Dampere og Sejlskibe, indenlandske som udenlandske, ti Trondhjem er Havneplads for en ikke liden Sejlads. Fremfor alle tiltrækker de store Nordlandsfarere sig de rejsendes Opmærksomhed. Trondhjem er for disse kun som Mellemled for den egentlige Linje Hamborg — Tromsø — Hammerfest — vel undertiden ogsaa Vardø, de nordligste Byer i Norge. Der hersker her i den korte Sommer en over Maade stor Virksomhed med Handel og Skibsfart, og det skal være et ganske underligt Syn at være til Stede, naar Skibene lægge ind ved Tromsø eller Hammerfest, og Midnatssolen lavt paa Himmelbuen kaster sit blodrøde Skær over den Travlhed, som da udfoldes ved Havnepladserne med at losse og lade.

Det behøver næppe at bemærkes, hvilken Betydning denne Samfærdsel har for Byerne paa den norske Vestkyst. Trondhjem anløbes af de fleste Skibe; men Bergen er dog især Midtpunktet for denne Sejlads.

Fredag Eftermiddag anløb Dampskibet „Tordenskjold“ Trondhjem, endnu samme Aften gik det sønder efter, og i Aftenskurvingen tabte snart Stadens mange Huse og Taarne sig for vort Blik, i det vi gled ud af Fjorden. Ud paa Aftenen gik de fleste til Ro, men fik en temmelig ublid Godmorgenhilsen den næste Dag, da vi gled Hustavig forbi, hvor Søerne fra det aabne Hav stod lige ind imod Skibet.

Ved Aftenstide, Lørdag, naaede vi Romsdalsfjorden, hvor Søen gik mindre høj, vi fik da bedre Ro til at nyde de maleriske Omgivelser til alle Sider. Paa den nordlige Side af Fjorden ligger Molde lidt terrasseformigt op ad de skraanende Aase; bag Byen hæver disse sig skovklædte og mere bratte; men langs Fjordens Bredder ligger de yndigste Haver og enkelte Kornmarker. Men lige saa venlig og indbydende, som Molde og dens Omgivelser er, lige saa stormægtige viser paa den sydlige Side Romsdalsfjældenes hvide Toppe sig. Romsdalshorn rejser sig som en vældig Jætte mellem de øvrige Fjældtoppe, medens Troldtinderne skarpe og sønderrevne springer frem lavere mod Synskredsen.

Ved Molde laa vi et Par Timer, da Skibet skulde losse; jeg benyttede Lejligheden og iagttog, hvorledes der ser ud paa en Nordlandsfarer, der foruden sine første, anden og tredje Klasses rejsende fører en Mængde Tran og

Oljetønder med sig og ikke at forglemme den saakaldte Bergfisk (der dog næppe ser Bergen). Ikke alt er hyggeligt om Bord; paa tredje Klasse knurrer man over den slette Plads paa Underdækket, der næsten er overfyldt med Fragten, der under en Storm næppe er godt Middel mod Søsygen. Desuagtet er Pladsen optaget; rejsende fattige Familier, der søger Arbejde, kan næsten findes om Bord paa enhver Nordlandsfarer. En næsten lige saa stadig rejsende er den omvandrende Lirendrejer eller Fløjtespiller; her var ikke mindre end en Mand og to Kvinder, som paa Grænsen af første, anden og tredje Klasses Dæk førte Koncert paa Fløjte og Violin. Midtskibs gik Maskinen med arbejdende Kraft, Spillet surrede, og Tov efter Tov halede Sæk paa Sæk og Tønde efter Tønde op fra Lastens Bund. Kl. 7 gik det atter ud af Fjorden ad Aalesund til. I Salonen agterskibs blev Lamperne tændte og Aftensmaden sat frem. Den lækre Duft fra Køkkenet bredte sig ned til tredje Klasse, hvor en og anden Kone var i Færd med at varme Kaffe til sig, Manden og Børnene. Efter et tarveligt Maaltid for de fleste, mellem Tørfiskene og Trantønderne, begyndte man at se sig om efter Nattely; en Del søgte anden Klasses Kahyt, som ikke rummede mange; de andre maatte slaa sig til Ro paa Underdækket, hvor Børnene blev svøbte ind i gamle Tæpper og

lagte op paa Fisken, der afgav blødere Leje end Dækket.

Søndag Morgen havnede vi i Aalesund; men efter et kort Ophold gik det atter af Sted, denne Gang ud i rum Sø og under temmelig stærk Storm. Her mærkes det for Alvor, at man er paa Norges Vestland: Havet, Stormen og de nøgne, sorte Fjælde, hvor ikke saa meget som Granen kan gro, bær Vidnesbyrd om dette raa, barske Kystvejerlag paa Vestlandet.

Dampskibet holder sig en Mils Vej fra Land, de svære Bølger, som staar ind fra det aabne Hav, sætter deres Skumsprøjt over Dækket, det tungt ladede Skib dukker som en Æggeskal i Havet, medens Maskinen arbejder og de rolige Stempelslag falder med deres visse Mellemrnm. Ud for Stat*) stod Søen haardt paa, her var ingen Holme eller Smaaøer, som kunde bryde de vældige Bølgemasser, som stadig voksende rullede ind imod os. Alle, som kunde klare sig selv, krøb op paa Dækket, hvor Blæsten gjorde godt for Søsygen, som næsten havde Tag i alle. Paa Underdækket var alt andet end lysteligt, Børnene græd, indtil Søsygen havde udmattet dem, saa der ikke længer var Vej for at græde. Over Middag gled vi dog atter ind bag Øerne, der overmaade talrige danner en Skærgaard paa den norske Vestkyst; her gik

*) Det yderste Punkt paa Norges Vestland.

Vandet atter roligt, og fra Dækket kunde vi rigtig betragte de skraanende Fjældsider, som mægtigt hævede sig op paa Havfladen. Naturens Øde og Ubeboethed afbrydes kun hist og her af en enlig Fiskerhytte, Gaard eller lignende. Enkelte Steder gaar Bugterne dog saa langt ind, at der findes Samlinger af Huse og Gaarde, og et Par Steder saa jeg endogsaa en lille hvidmalet Trækirke paa Næsset, som strakte sig ud i Fjorden. I disse Smaabugter gaar Damperen meget nær under Land, ved Bygderne ses da Kvæget gaaende højt oppe i Fjældet, medens Gætergutten sidder nede ved Stranden, hvor „Gejdeflokken“ springer omkring fra Fjældknat til Fjældknat. Endnu før Solen gik ned, stod Damperen atter til Havs, vi maatte uden om en Del Holme, indtil endelig den sidste med Fyret, hvor Lodsen i Søndagsaftenrøden viftede til os med sin Hat, var sejlet agter ud, og vi atter pløjede rum Sø. Solen var ved at sænke sig bag Horisonten i Vest, dunkel og rødlig kastede den endnu sine Straaler hen over den uhyre Flade, der laa for vore Øjne i et Oprør. Næste Morgen, før de rejsende vaagnede, laa „Tordenskjold“ for Anker i Bergens Havn.

Ved Bryggen var stor Færdsel af alle Slags Folk, lige fra Grossererens Kokkepige, som kjøber Grøntsager til Kjøkkenet, og til Ulken, der, smøgende af sin korte Kridtpibe, møder

Mængden med en eller anden Vittighed over en fremmed Herre, som ikke kan finde sig til rette i Tummelen. Byens Smaagutter maa man ikke glemme, de forsamle sig ved Tyskebyggen hvor de øver sig i Vittigheder og „Langspyt“ hos Matrosen, medens de selv er Opfindere af mangen lystig Skæmt med Grønthandleren og Fiskerkærringen.

Bergen er fremfor alt en Handelsby og skylder de store Hansestæders Tid sin Opkomst. Med den store Færdsel af Søfolk følger naturligvis en Del Skipper-, Kaffeuse og lignende. Fra Hovedgaderne og til Stranden fører gjerne Smaastræder, hvor Fiskernes og Søfolkenes Værtshuse findes. Der er kun lidt Lys i Gaderne og endnu mindre i de snævre Gyder. Kaffe- og Spisestuerne er meget skumle; men ikke sjælden oplyses de af Ilden fra et aabent Ildsted i en Krog af Kjælderen eller Stuen, hvor den sorte Kaffe og Fiskesuppen tilberedes for de ærede Gjæster. Bergenserne er et meget livligt Folk og skal endogsaa besidde meget af den højere Dannelse, saa det skal i Kristiania være en god Anbefaling at være Bergenser. Det er mig endogsaa fortalt, at norske rejsende i Udlandet skal ikke sige, at de er fra Norge, naar nogen spørger om deres Hjemstavn, men derimod fra Bergen. I en Halvcirkel uden om Byen ligger de bratte nøgne Fjælde, kun mod Søsiden er der fri Ud-

sigt, og fra det store Nordhav skærer denne Bugt sig ind, der danner det gode Havned, som Bergen kan takke for sin store Handelsvirksomhed.

Efter et Par Dages Rast i Bergen tog jeg med Damperen „Hardanger“. Det var en Morgen med øsende Regnvejr. Paa Gaden og ved Bryggen var Færdselen lige saa stor som sædvanlig, Folk travede her frem og tilbage med Oljefrakken paa eller Paraplyen over Hovedet; begge Dele er her bogstavelig „Haandvaaben“.

Hardangerfjorden hører til de skønneste i Norge. Granklædte Fjælde, snedækte Toppe veksler her med de yndigste Smaadale, hvor Frugthaver, Græs- og Kornmarker, skifter med hinanden i broget Mangfoldighed. Folkedragten i dens mange Forskjelligheder er endnu bevaret blandt Bondefolket, Gutterne møder endnu i de korte, sølvknappede Trøjer, Mændene i Knæbenklæder og store, røde Tophuer, medens Jenterne i røde Trøjer med hvide Baand pynter sig med det store „Skaut“ (et hvidt Hovedstykke, som ender bag ud i en trekantet Snip) ikke helt uligt Pigernes Hovedstykker i Nordsjælland. Den sidste Havneplads inderst i Hardangerfjorden er Odde. Mellem høje, bratte Fjælde skærer Fjorden sig ind som en smal Bugt, der bryder sig mod Næsset, hvor en lille hvidmalet Trækirke hæver sit spinkle Træspir over de om-

liggende Huse. Som en Fortsættelse af Fjorden kniber Dalen sig endnu frem, indtil den næsten indskrænkes til Vejen og Elven, der kommer fra de højtliggende Røldalsfjælde. Fra Følgefondens mægtige Snebræer strømmer den ene Elv efter den anden ud i Dalen, og Fos paa Fos staar ud over Fjældkammene med Bulder og Brag, medens Elvene paa andre Steder jævnt skyder sig ned over Liderne som en lang Sølvstribе mellem Smaaskogen. Paa Vejen, der løber tæt under Fjældets Side, ses tydelig, hvor Elven skummer ud over Kammen; Bølge paa Bølge kastes ned over og rives til Skum mellem de haarde Fjældknatter; atter samler Vandmasserne sig, indtil de paany skal ud over et Stup, hvor Vandet piskes i fine Draaber, der falder ud over Vejen som en fin Støvregn, hvor Solens Straaler brydes i Regnbuens Farver til en stor Halvbue over Dalens Bund.

Paa den sidste Del af Fjældsidens, som skraaner jævnt ned mod Dalen, samler Elven sig atter, indtil den i roligt Løb glider frem gennem Dalen, som i ophøjet Sindsro efter de hundrede Sprang og Kast i Fjældet, hvor den i vild Lidenskab kaster sig frem og tilbage over Stubbe og Sten for at komme ned over. Det er først i de senere Aar, at der er brudt Vej over Røldalsfjældene; nu er den farbar, idet der blev gjort Anstrængelse for at komme

helt over med den, da Kong Oscar af Sverig Sommeren 1879 skulde gjøre sin Rejse gjennem Telemarken og Hardanger; den følger Elven frem, indtil Stigningen umuliggjør at føre den lige op over. Ingeniørerne har set sig nødsagede til at sprænge Vejen ind i Fjældsidene og føre den i brudte Linjer frem og tilbage i smaa Stigninger op over. Vejen er derved gjort dobbelt saa lang og meget farefuld, i det den dybe Afgrund tit gaar tæt ind til Vejkanten, som ikke er forsynet med det mindste til at hindre et muligt Uheld; men det er gjort muligt for Bygdefolket i Røldal og omliggende Fjældbygder at fare med Skyds ud til Kysterne, medens man forhen, efter hvad jeg hørte, mest opsatte sine Farter til Vinteren, naar Snelaget gjorde det lettest at fare den seks til syv Mile lange Vej paa Ski over Fjældet. Det har kunnet hændes, at Bygdeungdommen, naar Vinteren har været lang og stræng, paa Ski har gaaet ud til Ladepladserne og hentet Brødkorn hjem til Dalens Beboere, som har det overmaade fattigt om Vinteren, naar Kvæget, der er den vigtigste Indtægtskilde, ikke kan komme til Fjælds. — — Fra de øverste Højder kastede jeg et Blik tilbage ned ad Fjældet og ud over Dalen, der trak sig sammen til et Punkt for Øjet langt i det fjærne. Aftenrødens sidste Straaler laa endnu over Fjældsletterne med de hvide Snebræer, medens Taagen sænkede sig

ned i den halvdunkle Fjældbygd med den lille Sø fremme paa den anden Side Højderyggen. Jeg havde indhentet en liden Skydsbefordring, som endelig var naaet til Vejens Højdepunkt og nu hvilede ud, før den begyndte paa det sidste Stykke Vej, som i en Mængde Bugter fortsattes ned over til Bygden. Skydsgutten beklagede, at han ikke godt kunde have flere end sig selv og en Jente, som var kommen fra Bergen, paa sin tohjulede Kærre, men viste mig en Gangsti, der uden Bugter eller Afbrydelser fortsattes til Bygden; og skjønt det var mod Aften og henved tre Fjerdingsvej endnu, kunde jeg ikke gaa vild, da Lysene fra Husene ved Mørkets Frembrud kunde tjene som Vejviser, hvad jeg dog ikke fik Brug for.

Natten tilbragte jeg paa Skydsstationen, men var næste Morgen tidlig paa Færde, da jeg maatte seks Mil frem for at naa Natte-kvarter; Vejen gaar nemlig her over Fjæld, hvor der ingen Huse findes, naar undtages et Par smaa Sætre, som ligger midtvejs. Et stærkt Regnvejr opholdt mig imidlertid en Stund, og først ved Kl. 10 kom jeg paa Vej. Langt var jeg ikke kommen, før Regnen atter tog paa, og en Stund maatte jeg søge Ly under en fremspringende Fjældknaa; men længe turde jeg ikke vente, da det gjaldt om at naa frem til Maalet. Regnen gjorde den daarlige Sti endnu besværligere, og to Gange maatte

jeg hoppe (springe fra Sten til Sten) over Elven. Uagtet jeg havde skyndt mig, var Mørket ved at bryde frem, og jeg havde endnu ingen Sætre set og end mindre naaet mit egentlige Maal; rimeligvis havde jeg gaaet en forkert Vej, men var atter kommen ind i den rigtige Retning. ti nu stødte jeg paa en Jente, der kom drivende med en Flok Gejder og Sauder henimod nogle lave Jordhytter, som jeg nu fik Øje paa. Jeg spurgte, om der kunde faas Nattekvarter paa Sætren. Hun mente nej, men da jeg kom did og fik de egentlige Sæterfolk, en ældre Mand og Kone, i Tale, saa mente de nok, der blev Raad, for „fremmed Mand kunde da ikke gaa paa Fjældet saa sent paa Kvælden han.“

Det var tarvelige Hytter, som var rejst i Læ af fremspringende Klippestykker, Taget var af Græstørv, der var ikke Tale om Rum for Kvæget, som nu sent paa Sommeren led meget af Regnen og Nattekulden. Efter at have nydt lidt varm Mælk blev jeg vist over i en anden lille Jordhytte, der tjente som Mælkestue. Paa de to Sider stod Mælkekopperne i smaa Rækker, ved den tredje var opslaaet en Seng med nogle gamle Tæpper, hvor jeg fandt Ly om Natten. Indgangen dannede den fjerde Side i Hytten, som bestod af en Stue med en Dør og et Vindue; Vinden peb ind ved begge, som var meget utætte, og Regnen dryppede ned gjennem Jordtaget hele Natten. Det var en kold og

fugtig Efteraarsnat; uden for Hytten var Gejde- og Saundeflokken krøben i Læ, og jeg kunde ordentlig høre den sukke, naar Vinden fór hen over Vidderne, medens Regnen piskede ned fra Himlen. Jeg takkede for godt Læ, jeg havde funden, ved Tanken om den Udsigt, der om Aftenen havde været til at vanke ene om paa Fjældet Natten over. Slig er den rejsendes Kaar; men ofte er det det fornøjelige, at man ved Morgen ikke véd, hvad Aftenen kan bringe; man tager Forholdene, som de kommer, overvinder de vanskelige og glæder sig ved de skønne og fornøjelige og lader Bekymringerne ligge, som der staar i Sangen:

Naar du vil paa Fjældesti
 og skal Nisten snøre
 læg saa ikke mere i,
 end du let kan føre.
 Drag ej med dig Dalens Tvang
 i de grønne Lider,
 skyl de i en frejdig Sang
 ned ad Fjældets Sider.

Den følgende Dag naaede jeg over Fjældet og stod nu i øvre Telemarken, hvor det var min Agt at være en kort Tid, da Telemarken skulde være en af de paa gamle Folkeskikke, Sagn og Folkepoesi rigeste Landsdele i Norge; men jeg maa foreløbig slutte min Rejseskildring, der, haaber jeg, maa have givet et lille Billede af Naturen og Livet paa forskellige Steder i Norge.

Denne Skildring kan passende sluttes med, hvad han i Julen 1879 skriver fra Askov til sin Broder om Norgesrejsen:

Den Gang jeg stod oppe i Norge — ene paa det øde Fjæld, ikke en Sjæl jeg kjendte — da randt det mig stærkt paa Sinde, at det ligger ikke saa fjærnt fra os at være glade i hverandre, det ligger ikke fjærnt at bede sandt og hjinderligt for hvem, vi staar nær, men vor bedste Menneske-Kjærlighed staar dog stærkest sin Prøve, naar vi kan aabne Favn for alle Mennesker i Følelse af, at under Livets store Synsvinkel saa er vi dog alle kun Mennesker, eftersom vi føler os i Forhold til de store Hjem, hvor den ringe Mand og den, der maa fare fremmed paa Fjæld eller hjemløs ud over Landene, maaske har den nærmeste Borgerret. — Jeg kjendte en Trang til at se den fattige Fjældbonde glad og ædel i Sindet ved den hjemlige Arne, hvor Tranlampen oser Døgnet igjennem Maaneder udover. Vil nogen sige til mig: „Din Rejse i Norge kan da ikke have været andet end en Nydelse“, saa svarer jeg trøstigt: „Havde du været med, saa havde du sagt noget andet.“ Paa de ensomme Vidder, der lærte jeg at se ud over mig selv og mine nærmeste — og dog i samme Grad, scm jeg lærte at se mig i Forhold til selv den fattige Svejtserdreng, jeg fulgtes med over Fjældet, i samme Grad syntes jeg at kjende

en større Ret til at holde af jer og alle mine nærmeste.

Oktober 1879 kom Jens Johansen saa paa Askov Højskole; men det blev ikke endt med én Vinter, han kom igjen anden Vinter og tredje Vinter med, dog da var han der kun i én Maaned, thi om November skulde han til at tage Arbejdet op som Højskolelærer i Mellerup ved Randers.

Grønvald Nielsen, som ogsaa var paa Askov samme Vinter, skriver om ham: „Sammenlignede jeg den Jens Johansen, som var Elev paa Vejstrup Skole, med ham, der kom for fulde Sejl fra de norske Fjælde og lagde ind sammen med mig paa Kammeret „Aftenrøden“ paa Askov, kunde jeg næppe tro mine egne Øjne. Det var ikke længere den ubestemte Længsel og Søgen; nej, det var, som han sagde til mig en af de første Gange, vi talte ene sammen. „Det det gjælder om, det er at være med paa det Aandsliv, som er oppe i Norden, fremme det først hos sig selv, og siden, saa vidt vi ævner, ud over.“

Paa Askov fandt han sig overordentlig vel. Trangen til at faa Lys og Klarhed over Menneskeslægtens Historie kunde her tilfredsstilles. Hans aabne Øre og hans modtagelige Hjærte i Forbindelse med hans gode Ævner og stærke Flid gjorde, at faa fik det Udbytte af Skolen

som han. Han havde Udvikling til at følge Undervisningen, og hvad der næsten er mere paa en fri Folkehøjskole, han havde en stærk Drift til Arbejde, og hvad der drev ham dertil, var hans stærke Vilje, hans dybe Trang til at vinde Lys og Klarhed over Livet og hans faste Bestemmelse om at ville være et dygtigt og udviklet Menneske, der kunde gjøre et Arbejde, der var til Velsignelse for ham selv, til Ære for hans Slægt og Venner, og til Gavn og Glæde for hele Menneskelivet. Naar der skal bygges, gjælder det al Tid om at faa Sylden lagt godt og trofast, før man begynder at mure; forsømmes dette, kan man gjøre Murene saa stærke og forsvarlige, som man vil, hele Bygningen er dog skrøbelig. Jens syldede al Tid godt; han hastede ikke frem til det næste; hvad han kom i Lag med, det gjorde han færdigt, før han gik videre. Naar han fulgte Foredragene over Menneskelivets Historie, saa lod han det ikke være endt med at lade Hjærtet vugge sig i de Følelser og Stemninger, de fremkaldte, heller ikke kunde det være ham nok, naar han kunde huske Historien, nej, han levede i den, arbejdede med den og helmede ikke, før han havde vundet et Udbytte af den for det ædle Menneskeliv. Men det var ikke alene de Æmner, Lærerne behandlede paa Skolen i deres Foredrag, som han arbejdede med; hans skriftlige Arbejder vidner om, at

han søgte at sætte sig ind i de Spørgsmaal, der kom frem i Tiden og klare dem for sig selv. Ved Siden af historiske Afhandlinger finder man saaledes Afhandlinger om Skyttesagen, Sønderjydernes Udvandring, Brandes's Valg paa Langeland og flere.

Hvor flere kommer sammen, er der forskellige Meninger, og unge Mennesker staar i Reglen ikke alene stift paa deres Mening, men vil ogsaa gjerne omvende andre til samme. Derfor kan der tit komme livlige, somme Tider hæftige Samtaler i Gang mellem unge. Ogsaa paa Askov var der kommet nogle Samtalemøder i Gang blandt Lærlingerne indbyrdes. Mening kunde her staa mod Mening, Anskuelse mod Anskuelse; tit førtes Kampen varmt, somme Tider kunde det næsten ogsaa glide ud i det bitre. Det var en Fornøjelse, naar Jens tog Ordet ved disse Møder. Dristig fremsatte han sine Tanker, der ofte kunde være afvigende fra begge de stridende Parters, men al Tid var de prægede af hans Ejendommelighed. Her som alle Steder traadte han aabent frem, talte lige ud af Posen, og naar han talte mod andre var det ikke skarpt, men kraftigt, dog uden Spor af Bitterhed. Aldrig hørte man nogen blive stødt eller fornærmet over hans Udtalelser. Og var Samtalen ved at glide ind paa de personlige Omraader, blev den al Tid hævet ud deraf, naar Jens traadte frem.

Hans Deltagelse i disse Møder var al Tid velgjørende.

Her som andre Steder vandt han Folks — Lærernes og Lærlingernes — Agtelse og Kjærlighed. Denne høje, lyse, klarøjede Skikkelse, der kraftig greb ind, naar noget skulde ordnes, men som ellers gik stille og beskeden, indgød én Tillid, og enten man vilde eller ikke, man nødtes til at holde af ham. Den anden Vinter var han Leder af Gymnastiken, og det vil alle, der deltog ordentlig i den, vidne, at det var en Fornøjelse at have ham til Leder. Han kunde lede det saa, at samtidig med, at det var fornøjeligt og frit, var der Orden og Alvor i det; og naar denne støtte, tillidindgydende Skikkelse traadte hen til Gymnastik-Redskaberne og bød Kammeraterne springe forvovne Spring, saa gjorde de det trøstigt, det var, som hans Kommandoord indgød hans Lærlinger Tillid baade til sig selv og til ham. Gymnastiken blev som et forfriskende Bad, ja det var næsten, som den kunde give et lysere Blik paa Livet, som den kunde give mere Tiltro til egne Kræfter. Det var ikke alene Karlenes Legemsøvelser han ledede; Drengene — Lærernes Børn og flere fra Omegnen — øvede sig ogsaa under hans Ledelse, og det var rene Højtidslege for dem. Ogsaa blandt dem kunde han forene det fornøjelige med Alvor og Orden; dadlende og opmuntrende Ord faldt her, store

kunde hans Fordringer godt være; men Drengene mærkede {Kjærligheden selv gennem de strænge Ord, og deres Kjærlighed til ham vokste endnu mere.

Den norske Højskolelærer Austlid, som var paa Askov Højskole samtidig med Jens Johansen, skrev i hans Mindebog:

„Tak for Vintren, du spræke Gut!
Alle Aarer vi legger ut —
og Nord skal kjenna sej sjølv tilslut.“

De Breve, der foreligger fra Jens Johansens Haand fra denne Tid, er ikke ret mange; det er, som han har været saa optaget af Arbejde, saa at han ikke har faaet Tid til at skrive Breve. I et Julebrev, som han 1880 skrev fra Askov til en af sine Brødre, fortæller han saaledes om sig selv: „Jeg har det godt, kjære Broder! og jeg er glad ved, at min Livsvej er ført inden om Askov, hvor jeg dog har lært lidt af det at bie og endda være frimodig mod Fremtiden. Ja, hvad jeg saa ellers kan gjøre i Livet — for andre eller maaske kun for mig selv, saa er jeg dog glad, at jeg har faaet Frimodighed til at vente, saa jeg kan vokse lidt i Stilhed, maaske nedad, hvor andre kunde vente udad eller opad. Naar jeg skriver dette i dette Brev, som blot skulde være en broderlig Julehilsen, saa er det, for at du kan tænke paa dette, hvis du skulde synes, at jeg ikke er et

Fjed videre end for tre Aar siden, og holde fast paa Tanken i tre Aar til — og saa? — ja, hvad blev „Arne“ til? Et Menneske, som gjerne vilde leve til andres Glæde, til sit eget Gavn og til Guds Ære; dog det er lettere sagt end gjort.“

Samme Jul skrev han følgende Julehilsen til sin Søster:

Hilsen med fra Barndomsdage
 sendes du, kjær Søster min!
 vender tit mit Blik tilbage
 møder mig dit Barnesind;
 men forgjæves kun her neden
 kaldes gjen de Børneaar;
 dog med Glans fra Kjærligheden
 ny oprinder Børnekaar,
 hvor et Glimt fra Uskylds Glæden
 straalere i de Hjerter smaa,
 som for Freden end kan græde,
 den vor Barndom hvilte paa.

Søster! nu til Juleglæden
 vær kun glad, som al Tid før.
 Broder mindes, du bar Freden
 inden Fædrehjemmets Dør;
 nu dit eget Hjem du smykke
 ham til Tak for Hjærtets Fred,
 som til Barnesjæles Lykke
 sendte Sønnen til os ned.

Derfor Tak og Pris og Ære
ham, som blev vor Julegæst;
det skal Lovsangs Tonen være
i den glade Højtidsfest.

Den Undervisning, der meddeles paa „den udvidede Højskole“ i Askov, begynder hvert Aar først i Oktober og vedvarer til sidst i April. De, der saa deltager i Undervisningen i flere Vintre, vil staa uden Sysselsættelse om Sommeren, med mindre de staaar i et Arbejde, som de igjen kan tage op. Dette gjorde Jens Johansen ikke, han blev derfor Huslærer i tvende Somre hos Lægen Sparrevohn i Middelfart. Et Par Breve derfra skal meddeles her; de vidner om, hvorledes hans Tanker er optaget af Arbejdet paa de folkelige Omraader, og om hans egen Fremtid deri.

Middelfart, Pinseaften 1880.

Kjære Broder!

. . . Da jeg i Eftermiddag søgte Maal for mine Tanker, gik de hjem, og de gik ogsaa til dig. Det faldt mig ind, at det er længe siden, jeg skrev til dig; men det er sagtens, fordi jeg skriver mine Breve som til jer allesammen hjemme. Nys skrev jeg til Steffen. Ja, du véd vel, at jeg vilde have ham til jydsk Bonde; dog det blev der nu ikke noget af, men jeg

havde alligevel Fornøjelse derved; thi jeg fik en lille Fornemmelse af, at jeg ogsaa gjorde en lille Smule for at faa ham frem i „eget Arbejde.“ Det er nu saadan, at vi tre Gutter er endnu i „Kurven“, men pas paa! Steffen fløjer en skøn Dag, og saa er du og jeg ene tilbage; og jeg vil raabe Hurra den Dag, om alt gaar vel, og det skal du ogsaa. Ja, det er nu baade Spøg og Alvor, kjære Broder! Vi maa jo nok være muntre; da den sande Alvor skaber Glæde og Munterhed, den Munterhed, som Grundtvig synger om, naar han synger om det jævne muntre Liv, som han vil ønske sine Børn, og som han ikke vil bytte med Konger. Men tilbage til Steffen. I Tankerne ser jeg ham i eget „Fæste“ og dig og mig i „Kurven“ — — nej ved Hjemmets Arne endnu; saadan er det med rette og med Tak. Jeg kommer tilbage dertil, fordi jeg ofte kommer til at tænke paa dig og mig, kommer til at tænke paa, hvad der nu bliver af os. — Mine Tanker hænger jo mest ved Arbejdet i det folkelige, fælles Liv: men hvordan? det véd jeg ikke. Vilde jeg skrive om det, som et Arbejde, der hører mig og dem til, der arbejder i og paa Skolerne, og ikke andre, saa vilde jeg ønske, at du og alle andre vilde sige: „Stop! Vi vil ogsaa med i det!“ Og fordi jeg nu véd, at du ogsaa gjerne vil være med i det, saa fik jeg nu Lyst til at skrive til dig om det; ikke som

den, der véd det meste og skal skrive dig noget til Belæring, men som Brødre skriver til Brødre, der gjerne vil leve med i alt godt i vort Folk og Menighed, og om end det kan være smaat nok, saa pønses vi dog paa, at være med i Sandhed. Ja, det kan være smaat nok med en virkelig Deltagelse med Sjæl og Sind i det folkelige Samliv og Menighedens Fællesskab; men saa smaat er det ikke og maa ikke være, at vi jo har Tro paa det som Livsvirkelighed, som en Nødvendighed for vort personlige Livs Fremvækst.

Gaar det dig som mig, da kan du vist sige, at et Samlivs Glæde og Velsignelse har du kjendt, nemlig i Vinteren paa Vejstrup Højskole; men saa har du vist ogsaa erfaret, at kun ved det levende Hjærte-Ord kan Samlivet vokse; men det er ikke let at føre paa Tunge, end sværere at have Hjærtelag til, og derfor kan det være smaat med Fællesskabet. I Vejstrup var nu alle de kolde Strænge bundne, og kun Livsordet lød; men du har erfaret saa godt som jeg, at under Dagens Byrde falder det tungere. Det er nu endda inden for en lille Kreds; men naar Talen bliver om det danske Folkefællesskab, ja da kommer Tvivlen og aander paa vor Tro, derfor maa vi se at leve sammen. . . . Naar jeg i Aften skriver, da er det ogsaa, fordi det vilde glæde mig, om det ogsaa kunde hjælpe lidt til din og min Del-

tagelse og Arbejde for det folkelige Fællesskab og opmuntre til at holde paa de gamle Venner og tage mod de ny. Hvis du nu trækker paa Smilebaandet og siger: det er meget og stort, og vi er kun saa smaa, saa vil jeg sige, mange vil kalde det Idealisme og Snak i det blaa; men har vi Hjærte og Trang til det, saa kaster vi vor egen Tvivl bort og i al Jævnhed be-
kjender vort folkelige Livshaab: „Et nordisk“, men for os selv „et dansk folkelig Livshaab“. Imidlertid, sligt kan ikke arbejdes frem af Princip, men vi kan kun arbejde derfor, fordi vi føler Livets Strømgang derunder og menneskelig Velsignelse deri, og saa bliver det et Arbejde af „Lyst og Trang“.

Naar jeg skulde nævne disse Tankers Udspring, saa er det fra Schrøders sidste Foredrag — ikke at forstaa, som var jeg uden for dem før, men ved hans Foredrag om Luther og Grundtvig; sammenstillede fik de en ny og dobbelt Styrke for mig. Meddele dig disse Foredrag kan jeg ikke, men det var Grundordet i dem: Folkelige Venner af Grundtvigs Livssyn! Sluttes Kreds! Ved det folkelige Fællesskab skal Nordens Gjærning, klaret ved vor Séer Grundtvig, lykkes; men da maa vi ikke staa kritiske overfor hinanden, men alle have Kjærlighed til og arbejde med i det folkelige Fællesskab. Vi maatte ikke gaa videre ad Adspjættelsens Vej, end vi var komne, og han

udtalte Beklagelsen over det tabte folkelige Vennemøde for de mange smaa Kreds-Vennemøder, og det var hans Haab, at hans Elever vilde blive Arbejdere for det store „danske Fællesskab.“

Ja, kjære Broder! alt dette havde jeg nu ikke skreven, hvis ikke der var noget, der personlig bar det til dig, thi da vilde du maaske alligevel sige, at det var mere til Oplysning, end det var et Broderligheds Brev; men saadan er det nu ikke; thi jeg skrev, fordi jeg følte, jeg kunde dele dette med dig, fordi dine Tanker hviler i Kurven, i Hjemmet endnu, og du derfor kan tage det som fra en Broder . . .

Nu maa jeg standse. Hvis du bare kan have lidt Glæde i dette, saa er min Pinseaften ogsaa mig til Glæde; dermed en broderlig Hilsen fra

Jens Johansen.

Det næste Brev er skreven til Grønvald Nielsen, der da lige var kommen hjem fra en Norges-Rejse.

Middelfart, den 16. Avgust 1880.

Gode Ven!

Tak for Brevet og velkommen tilbage til Fædrelandet igjen. Gaar det dig som mig ved min Hjemkomst, da har Aasens Ord

„blandt alle Lande i Øst og Vest
er Fædrelandet mit Hjærte næst“

faaet Klang i dit Øre, som aldrig før.

Jeg ser, at du har gjort mig „Runden“
efter og lidt til — ét savner jeg — har du
ikke været i Gausdal? — Ja endelig ogsaa
Hedemarken?

Indbydelsen til at besøge dig kunde jeg
ikke følge, da jeg maatte vende tilbage her til
Middelfart; ellers kunde der være meget værd
at mindes fra Norge, naar vi kom til at tale
sammen; dog er det som Hjemmets Tarv trænger
de fleste Tanker, og det har du sikkerlig ikke
glemt i Norge; ja med Hjemmets Tarv for Øje
skal og slig Fart „over de høje Fjælde“ række
frem til en lysere og klarere Dag med et ægte
nordisk Fællesskab.

Det kunde være vakkert, om Ullmann vilde
komme til Vejstrup til Efteraarsmødet. Han
er i mine Øjne den, som af alle norke Høj-
skolelærere bedst kan bøje sig mod det Aands-
liv, som ved Grundtvig kom til at strømme
over Norden, særlig staar han det danske Menig-
hedsliv nær.

Gode Ven! du mindes nok, at vi har talt
om at være folkelige i den Forstand, at vi
rækker ud med vort Hjærte og vore Tanker til
alt, hvad der rører sig i Fædrelandet, og ikke
bliver provinsielle i vor Tænkemaade. Hvad du
ikke allerede havde af Levelyst til at leve med

hele dit Folk, det har du nok faaet oppe i Norge, paa de store Vidder med de aabne Udsigter; og derfor siger jeg velmødt for hver Gang, vi i det smaa kan mødes paa de Tanker og faa Styrke i dem ved hinandens Tro paa dem.

Lad det nu række frem, saa langt du „orker“ paa din Vej! Held og Lykke dertil i Vinter! Det er et oprigtigt Ønske fra din Ven

Jens Johansen.

Jens Johansens Broder Steffen, som han omtaler i det næst foran meddelte Brev, holdt Bryllup sidst i September 1880, i denne Anledning skrev han til ham følgende Sang:

Broder! tak for Barnemindet
født ved samme Arnested.
Broder! tak, det her gjenklinge
skal for Ungdomsmindet med;
først ved Faders, Moders Hjærte
broderlig vi vokste frem,
én vor Fryd og én vor Smerte
blev i fælles Fædrehjem.

Broder! underlig vi her blev stillet,
vandred ud fra Fædrehjem;
dog det vist, som Gud har villet,
blev vort Løb fra Barndomshjem.
Tak, ja tak for Ungdoms Følge
kjærlig under Fryd som Savn;

underlig nu Mindets Bølge
 atter bær mod Fædrestavn.

Der nu du dit Fæste bygge
 med din unge Brud saa skjøn;
 Hjærtets Glæde, Livets Lykke
 vorde hun, er Broders Bøn.
 Byg, ja byg Guds Fred til Huse,
 mindes tit, din Faders Smil
 — naar ved Aften Træer suse —
 gjorde hjemlig Arnens Ild.

Tit dig mindes, aldrig glemme
 Faders, Moders milde Ord,
 naar du nu da vorder hjemme,
 byg saa frem i deres Spor.
 Byg som dem det stærke, stille
 Liv ved Sandheds gode Aand!
 det var det paa Jord, de vilde
 føre frem ved Herrens Haand!

1881 blev der bygget en Højskole i Mellerup ved Randers, Forstanderen J. Bek vilde gjerne have Jens Johansen til Medhjælper; men Jens vilde ikke; han var bange for, at hans Kræfter var for smaa, hans Ævner ikke tilstrækkelig udviklede; han vilde vente og vokse lidt i Stilhed. Dog, da der forhandlede mere derom, gik han ind paa det, og den 1. No-

vember 1881 rejste han derved. Følgende Breve giver god Besked om denne Tid.

Mellerup Højskole, den 13. November 1881.

Kjære Venner!

. . . . Askov var nu bleven mig kjær paa mange Maader; det var ikke ene Skolen, men det var Huset og Hjemmet der, saa jeg havde svært ved at rejse bort derifra; og uagtet her er fuldtop at gjøre og mange venlige Ansigter, der ser forhaabningsfulde paa, at jeg er kommen, saa er det alligevel, som tilhører jeg Askov endnu; men det maa vel ikke være saaledes. Jeg skulde helst være hjemme her, og der bliver da ogsaa gjort alt, hvad kjærlige Mennesker kan gjøre for det, men jeg er saa sèn at plante om og vaander mig svært derunder; alligevel ønsker jeg, at Hjemmet og Skolen her maa blive Hjem for mig, for den Tanke ligger bag ved, at mit Hjem en Tur skulde blive her, selv om jeg skulde gjøre en Udflugt paa et halvt Aarstid.

Vi har nogle og fyrretyve Elever, vakre unge Folk, alle Jyder, jeg ene Fynbo. Bek og jeg skiftes til at holde Foredrag; den ene Dag holder han to, jeg et; den anden Dag jeg to, og han et; de faglige Færdigheder deles paa anden Maade.

I tænker sikkerlig, at „vi kan sagtens“. Ja,

det er ogsaa sandt paa en Maade. Det var som en Styrelse, at Gjerningen her skulde aabne sig for mig, da jeg en Gang havde sagt nej; og jeg tror ganske bestemt, at ikke mange Steder er saa godt som her; bare jeg kan fylde de Forventninger, der er gjorte til min Virksomhed her. Det er nu ikke noget, jeg kan selv gjøre, men maa bede om Naade og Lykke til det; dog det er saa smaat med den Ydmyghed, vi vil saa gjerne med og af os selv. Tro derfor ikke, at Livet er for mig som solbeskinnet, nej — ja mange milde Straaler falder for mig, mange Mennesker fulgte mig fra Askov, og venlig Modtagelse mødte jeg her, saa den sidste Maaned har været en underlig rig Maaned; men midt under og midt i de solbeskinnede Tider kan dog de mørke Skyers Tungsind lægge sig om vort Hjærte. Saadan blev disse to Ting lagt sammen over mit Liv, da jeg skulde til at tage en Gjerning op, der krævede alle mine Tanker og alle mine Ævner; lidet lignede jeg derfor „den raske Gut“, meget mere lignede mit Sind en Sommerdag, hvor tunge Skyer hænger lavt paa Himlen og stænger for de tusende Solstraaler, der gjerne vil varme og lyse op for Fremtiden. . . .

Kjærlig Hilsen fra

Jens Johansen.

Har du Dygtighed nok til at være Højskolelærer, eller skal du ofre mere Tid paa din Ud-

vikling, førend du binder dig fast til et Sted? Det var et Spørgsmaal, der paatrængte sig ham. Følgende Brev skrev han til en Ven, han havde været sammen med paa Askov, og som ogsaa var Højskolelærer, for at høre hans Tanker derom:

Højskolen i Møllerup, 22. Desember 1881.

Gode Ven!

. . . Hvordan har du det, og hvordan gaar det paa Skolen? Det vilde være mig kjært at faa vide, hvad du synes om Gjerningen og om dig selv i Forhold til den. Det er lidt frit spurgt; men du kan skjønne, jeg ønsker at vide dine Tanker i den Retning.

Der er et Spørgsmaal, der trænger sig frem; lad mig nævne det, du faar da give Svar, som du vil og kan. — Hvad er dine Tanker om din egen Udvikling, hvis du blev sat ind i Højskole-Arbejdet, saa du dermed blev afskaaren fra at bruge Tiden til selv at arbejde videre frem paa anden Maade, end det kunde gjøres ved Siden af Skole-Arbejdet. Jeg skriver saadan, thi Spørgsmaalet staar mig lidt for Døren.

Her er godt at være og meget frit at arbejde; men imellem saa savner jeg alligevel en aandelig Myndighed over for mig, som jeg trygt turde støtte mig til. Det er ikke fri, jeg ængstes ved at gaa for meget paa egne Ben; Schrøder var en

saadan Støtte for mig, næsten mere, end jeg havde tænkt. Med mine Foredrag er det gaaet godt, for saa vidt jeg kan være Dommer i min egen Sag. Snorres „Norges Konge-Krønike“ og A. D. Jørgensens „Den nordiske Kirkes Grundlæggelse“ er de Bøger, jeg har haft mest Udbytte af at bruge, naar jeg har fortalt om Tiden fra Ansgar til Valdemar den store; og megen Glæde har jeg haft af at fremstille Udviklingen i Norden i dette Tidsrum. — Den Erfaring har jeg gjort, at i samme Grad som jeg kunde samle mit Foredrag om en enkelt Person, i samme Grad hørte Eleverne godt efter, derfor bærer Olavs-Sagaerne ogsaa Prisen.

Nu maa jeg slutte og ønsker meget, du vil sende mig en lille Epistel en Gang.

Venlig Hilsen med Ønske om en glædelig Jul og et godt Nyaar fra din Ven

Jens Johansen.

Til sin Søster skrev han 11. Februar 1882:

Kjære Søster!

. . . Jeg ser nok, at du synes, at jeg har det ikke helt godt, men er lidt fortrykt; det er jeg dog ikke i den Betydning, man sædvanlig tager dette Ord; men grib i din egen Barm; det kan da være, du bedre forstaar, at selv under de bedste Kaar „Støvet her dog sukker.“ Det var vel ikke godt, om Livskampen blev

taget bort fra os, saa der blev kun idel Fred og Ro tilbage; Kingo synger:

„Naar Hjærtet sidder mest beklemt,
da vorder Frydens Harpe stemt;“

det er med andre Ord, hvad Goldschmidt udtrykker ved at sige, at hvor Lidelse og Fred mødes i Forsoning, der vokser Sjælens Vinger. Saadan maa du gjerne forstaa det, kjære Søster! hvis du synes, der er noget tungt i mine Breve, men anderledes heller ikke. Møder jeg mere af det Slags paa min Vej end I andre, saa er det vist ikke saa underligt, det hører jo til ude i Livet, hvor Bølgegangen er ligesom højere end i det stille Hjem, og hvor stærke Kræfter — baade onde og gode — mødes; men jeg er dog glad i det Liv og kan ikke ønske det byttet for noget andet, da jeg føler, det er mit eget. Derfor er jeg bleven saa glad i Ibsens Digt:

„Jeg spiler min Vinge, hejser mit Sejl,
suser som Ørnen over Livssjøens Spejl,
agter gaar Maagernes Skarer;
over Bord med Fornuften Ballast kun,
kan hænde jeg sejler min Skude paa Grund,
men saa er det dog dejlig at fare.“

Det sidste vil du maaske ikke sige ja til, Søster! — aa jo! — naar jeg kun er mig selv paa den „Livssjø“, saa maa jeg sejle den og paa den lære at tage bedste Styrmand om Bord;

thi vi smaa vel alle føle os paa „Grund“ og se, at med vor egen Kraft kan vi dog ikke naa den Havn, „hvor det er godt at lande“, som Moder saa tit har sunget for os hjemme, om du husker det. . . .

Kjærlig Hilsen fra

Jens Johansen.

Hen paa Vinteren blev Jens Johansen syg. Allerede før Jul kom Brystsygen og lagde sig om hans Hjærte, og om han end somme Tider kunde føle sig raskere, saa var det dog saadan, at eftersom Tiden gik, lagde Sygdommen sig tættere og fastere om Hjærtet. Tungt var det for ham, da han maatte tage Reb i Sejlene og mindske Arbejdet. Den 17. Februar 1882 skrev han:

Kjære Ludvig Schrøder!

Tak for venlig Hilsen ved Jens Bek, ogsaa Tak, fordi De henviste os til Hybschmann*). Vi kunde vanskelig i denne Stilling faa én, der bedre passede, og jeg kan da hilse fra ham, at han er rigtig godt fornøjet med at være her.

*) Det er en Sønderjyde, der har faaet sin Uddannelse paa den udvidede Højskole i Askov, og som kom til Mellerup i Jens Johansens Sted, mens han var syg.

Først for kort Tid siden begyndte jeg saa smaat at tage Arbejdet op igjen. Det er dog kun en Times Tid om Dagen, at jeg kan være i Skolen; thi min Stemme er omtrent gaaet bort under Sygdommen; men den begynder nu atter at vende tilbage, hvad jeg er overmaade glad ved; thi uden den gjør jeg ingen synderlig Gavn i Skolen.

Sygdommen gjorde et pludseligt Afbrud paa den Vej, som jeg lige var kommen ind paa og allerhelst vilde følge. Jeg var derover en Smule forknyt i Førstningen, men fik dog Haab og Mod igjen, naar jeg tænkte paa, at Modgang under Guds Naade ogsaa kan være Medgang. I Modgang lærer vi ofte bedst at tage mere end os selv og vor egen Kraft om Bord. — Skjønt jeg ikke tror, min Vej var selvvalgt og lagt paa egen Haand, da jeg tog herop, saa blev dette Afbrud mig dog som en kjærlig Mindelse om paa „Livssjøen“, hvor jeg lige havde lagt mit Livs Lykkeskib ud, at tage den gode Styrmand ind.

Med det tilbagevendende Helbred vender Livsmodet og Kræfterne tilbage. Det er, som har jeg saa meget af mit Ungdoms Liv at skulle leve endnu paa de store „Vidder“, hvor det lyser fra Poesiens og Historiens store Verden og det blot for min egen Skyld; — ja, det var maaske ikke kjønt sagt, men — fordi jeg selv længes mod det og glædes ved

det, træder stundum det: at gjøre, tilbage. Skjønt der jo her i mit Arbejde fremmes begge Dele paa mindre Omraade, saa er det mig dog ikke al Tid nok. Dog — jeg har følt mig inderlig glad, naar jeg under Foredraget har kunnet se Eleverne følge mig med Deltagelse for, hvad jeg selv var glad i, og saa jeg ret til, var det bedst, naar jeg med min egen Længsel som Understrøm fortalte en enkelt Mands Historie.

Det var nu saa meget om mig selv. Ned til eder trængte jeg til at meddele, hvordan jeg har det, og hvorledes det gaar paa Skolen. Det sprang vist ud fra den Følelse, at jeg fra Dem og Deres lille Huskreds, ja fra hele Skolen har saa meget, jeg er glad i og Tak skyldig for, saa jeg ikke alene turde, men maatte skrive, som jeg har gjort. Hermed venlig Hilsen til Dem og Deres og til gode Venner paa Skolen.

Jens Johansen.

Jens Johansen haabede, at Helbredet skulde komme tilbage med Sommer-Varmen og Sommer-Hvilen, men nej, det var, som den flygtede endnu længere bort fra ham. Han drog til sit Barndoms-Hjem, til sin Broder i Rynkeby. Her kunde han ligge i Sengen og høre Kirkeklokken; vemodige, højtidelige og alvorsfulde strømmede dens Toner ind ad det aabent-

staaende Vindue, det var, som de bragte Bud fra en anden Verden; saadan havde de ogsaa lydt, da hans Moder døde, saadan havde de lydt, da hun lændede i den Havn, „hvor det er godt at lande“. Maaske skulde han ogsaa snart lande der? De Tanker greb ham og greb ham stærkt til sine Tider. Men naar saa Sygdommen ligesom slap Tag i ham, saa haabede han atter paa og glædede sig til den Tid, da han atter kunde tage fat paa sit kjære Arbejde.

Efteraaret kom, og der var ingen Forandring til det bedre indtraadt. Saa blev det bestemt, at han skulde rejse ned til Syden for at gjenvinde sit Helbred der. Først i Oktober rejste han fra Hjemmet, ud gennem de fremmede Lande, hen forbi de historiske Mindesteder, som han saa tit havde ønsket at besøge; Hjærtet svulmede endnu ved at være i deres Nærhed; men Kræfterne slog ikke til, saa han kunde besøge dem. Fra Schwejz skrev han:

Luzern, Søndag Aften.

. . . . For Øjeblikket er jeg i Schwejz og kunde, hvis jeg var som i gamle Dage, paa én Dag se Stederne for Schwejz's vigtigste historiske Begivenheder. Thorvaldsens mægtige Løve over 2 Regimenter Schwejzer-Gardere, maa jeg se i Morgen. Tells Kapel har jeg set paa

Frastand. Hotellet ligger lige ud til Søen, snedækte Bjerge paa den anden Side, store Grønstrækninger under Fjældene, hvor det dejligste Kvæg græsser. [Det har megen Lighed med Norge ved Midsommers-Tid, saa det er halv kjendt. Søen er blaa som den skjønneste Himmel, og Dampbaad efter Dampbaad piler ud over Vandet.

I Gaar saa jeg schwejsisk Artilleri gjøre Øvelser. Folkene var svære Karle i Skindbukser, som tog gode Tag; men det hindrede dem ikke i at ryge Cigar under Øvelserne, ligesom de lod Støvlerne blanke paa Gaden af en Skopudser.

Ja her var meget at fortælle; men Blodet brænder mig i Kinderne . . .

Kjærlig Hilsen til jer alle og et Kys til Smaapigerne*) fra

Jens Johansen.

Rejsen gjennem Tyskland gik fornøjelig i Følge med Familien Busck. I Italien maatte han rejse alene, og da han hverken kunde Fransk eller Italiensk, kneb det for ham at finde sig til rette paa Rejsen. Da han kom til Genovà, viste det sig, at der var ingen Dampskibsforbindelse mellem denne By og Korsika, som var Rejsens Maal, og han maatte saa rejse

*) Hans Broderdøtre.

om ad Marseille, hvilket gjorde Rejsen dobbelt anstrængende for ham. Træt og forkommen havnede han endelig i Ajaccio, glædeligt og velgjørende var det for ham her at komme lidt til Ro i en hyggelig Familiekreds. Selv skriver han:

Ajaccio, den 28. Oktober 1882.

Kjære Brødre og Svigerinder!

I faar være lige gode om Brevet, da jeg nok skjønner paa mig selv, at Brevveksling eller megen Brevskrivning ikke er til gode, før jeg faar flere Kræfter.

I kan næppe forestille jer, hvor glædeligt det dog var, da jeg nu kom i Ro hos danske Folk og hyggelige Folk. Hvor jeg var træt paa Slutningen af Rejsen og saa den fortrædelige Omvej til Marseille, ja jeg var ved at tabe Modet den Gang, nu er det dog lidt oppe igjen, og Vinens klarer Perler hjælper jo med. Ja, i Mangel af mit kjære Øl, saa slaar jeg mig til Vinen, som vi kan drikke, saa meget vi lyster.

Vi er endnu ikke mange i Huset. Foruden dets egne Folk er der kun et Sødskenpar fra Jylland, en Student, saa livlig, saa han synger, danser og fløjter for os, og saa en Skolemester saa fornuftig, saa han slet ingen Gal-skaber gjør.

Vor daglige Dont er saaledes: Kl. 8 spiser og drikker vi; der-fter begynder vi at gaa op ad Bakkerne, hver med en lille Stol under Armen, sætter os, naar vi er trætte, drikker lidt Vin og gaar saa igjen. Paa den Maade lunker vi om til Kl. 12¹/₂, spiser saa til Mid-dag, hviler ¹/₂ Time og gaar saa atter til Kl. 4¹/₂ eller 5, længere kan vi ikke taale Luften, som i Overgangen er værre end vores Høstkulde.

Kjærlig Hilsen til jer alle fra Broder

Jens Johansen.

Det hyggelige danske Hus, Jens Johansen var kommen i, var Budtz's Pensionat; at det har hjulpet paa hans Mod og lettet hans Sind, kan man mærke paa ovenstaaende Brev. Men desværre, længe varede det ikke, før Modet atter blev knækket. Sygdommen tog vældige Tag i ham, Feberen steg, og en slem Diarrhoe slog sig til. Ovennævnte Brev blev hans sidste. Stud. theol. Jaunik Lindbæk skrev siden for ham, og for hvert Brev, der kom, blev hans Tilstand mere betænkelig. Tilsidst kom følgende Brev:

Ajaccio, den 2. Desember 1882.

Kjære Hr. Johansen!

Jeg har det Sorgens Budskab at bringe Dem, at Deres Broder er død. Men lad det

trøste Dem, at han nu ikke længere skal lide; han fik en saadan rolig og blid Død, som en troende kristen kan faa. Kl. 3¹/₂ i Eftermiddags hensov han stille uden nogen Dødskamp. Han havde ofte i den senere Tid været fra Samlingen, og da jeg nu i Eftermiddags blev kaldt op til ham, tror jeg ogsaa, at han i Begyndelsen var uden Bevidsthed; men siden, noget før Dødssukket, aabnede han sine Øjne, og da forstod han mig maaske nok. Jeg bekyndte Troen og bad højt for ham i Dødsstunden, ligesom jeg ogsaa de sidste Par Aftener efter hans Opfordring har læst Salmer og bedet for ham. Han laa for det meste hen i en døsig Dvale, men han var dog saa glad ved at høre Tale om Guds Ord; hans Hjærte fandt Fred og Hvile deri; og vor Herre, som ikke ser efter de klare Tanker, men kun efter Hjærtets inderlige Længsel, han har nu skjænket ham denne Fred for bestandig. Som kristne tør vi haabe at mødes med ham hisset.

Vær derfor trøstig og kast Deres Sorg paa Gud. Døde end Deres Broder langt borte fra Dem og alle sine kjære i Hjemmet, saa var dog den bedste af alle Venner, Jesus, hos ham i Dødsstunden, og der stod ogsaa om hans Leje en Flok af hans Landsmænd med Taarer i Øjet, som alle havde faaet Deres stille, taalmodige Broder kjær. Doktor Schneekloth, som i lang Tid har besøgt Johansen flere

Gange daglig, var ogsaa til Stede hos ham i Dødsstunden. Han døde ikke ensom.

Begravelsen vil vistnok efter korsikansk Skik finde Sted en af de første Dage. Jeg skal nok berette Dem om den, og for Resten vil Hr. Budtz nok ordne Sagerne med Dem. Ønsker De Oplysninger fremdeles om noget, saa skriv kun til Deres

Jannik Lindbæk.

Deltagende Hilsen fra alle Danske. I Hast!

Da Jens Johansens Broder, Lars, takkede Student Jannik Lindbæk for, hvad han havde været for Jens, og tillige bad om en Skildring af dennes Tilstand der nede, skrev han følgende Brev:

Ajaccio, den 22. Desember 1882.

Kjære Hr. Johansen!

Deres Brev glædede mig meget; men Deres Taknemligheds Ytringer beskæmmer mig. Jeg er næsten bange for, at jeg, uden at ville det, i mine Breve har fremstillet mig selv i et alt for skjønt Lys, saa at De maatte tro, jeg var den, der havde været mest for Deres Broder. Des værre, det var kun saa lidt og ubetydeligt, jeg kunde være for ham, mit Helbred tillod mig ikke godt at opholde mig for meget i Sygeluft. Men sandt nok! Deres Broder og jeg stemmede godt overens. Jeg

havde faaet ham kjær i den korte Tid, og jeg vilde ogsaa gjerne yde ham al den aandelige Trøst og Hjælp, jeg kunde. Men de, der væsentlig ydede ham Pleje, var Familien Budtz, og de gjorde det med Kjærlighed og Trofasthed, vaagede tit selv om Natten hos ham, fordi de franske Vaagekoner jo ikke saa godt kunde forstaa ham. Ved hans Dødsleje stod baade Familien Budtz og den trofaste Doktor Schneekloth hos med Taarer i Øjnene.

Efter hvad vi kunde skjønne, var Deres Broder glad ved at være kommen her ned, og i de fjorten Dage, han kunde komme ud sammen med os, nød han ret det herlige Klima, vi her næde virkelig har. Da kunde rigtignok ingen tro, at hans Død var saa nær forestaaende, og da allermindst han selv; han talte endog undertiden til mig om, hvordan det skulde gaa, naar han kom hjem igjen. Ogsaa i Begyndelsen, mens han laa til Sengs, var han ved godt Mod; men senere, da vi andre begyndte at frygte for hans Liv, saa har Haabet vel ogsaa begyndt at blegne for ham selv. Jeg havde spurgt Doktoren, om jeg maatte tale med ham om Døden; men det turde denne ikke tillade; derfor kom vi aldrig til at tale med hinanden om den Sag; thi i de sidste Dage, mens han dog endnu havde Kræfter til at tale, forhindrede den slemme Hikke ham deri. Men han har sikkert nok forudset Døden. Doktoren fortæller mig,

at han flere Gange spurgte ham: „Hvad skal det dog blive til med mig, Doktor?“ Han laa meget hen i en mat Døs, og da jeg flere Gange i Begyndelsen af Sygelejet spurgte ham, om jeg ikke skulde læse og bede for ham for at hjælpe paa hans matte Tanker, saa afslog han det, han var for træt dertil; „men naar jeg bliver rigtig farlig syg“, sagde han, „saa skal det nok komme for mig, at jeg kan tale om de Ting.“ Og det skete ogsaa. En 3 à 4 Dage før Døden kom, opfordrede han mig til at læse og bede for sig om Aftenen, og den sidste Aften, han levede, vovede jeg mig til at læse: „At sige Verden ret Farvel“ for ham; den var han glad ved. Og da jeg saa tilsidst begyndte paa at læse: „Alt staar i Guds Faderhaand“, saa begyndte han glad at nynne paa den; men han kunde jo ikke synge. Det rørte mig dybt, og saa sang jeg den da for ham. Lige saa lidt som om Døden fik vi noget rigtig talt sammen om hans kjære hjemme; jeg turde ikke ret føre det paa Tale, og han selv kunde ikke. Men en Aften spurgte jeg ham dog, om han ikke gjerne vilde, at nogen af hans Familie skulde komme ned til ham. „Nej“, svarede han, „jeg har sagt til dem, at det maatte de ikke.“ Men han tænkte sikkert nok meget paa dem; naar han fantaserede, kom han ofte med Navne og Ord, som sikkert nok har drejet sig om hans kjære i Hjemmet. Blandt

de Navne, han saadan i sine Drømme nævnte, tror jeg bl. a. var S endsen og Steffen; men jeg er ikke helt sikker paa det, og Frøken Budtz, som hørte det, er ikke hjemme i dette Øjeblik. Mens han var oppe, talte han undertiden om, hvilken opofrende Broder De var mod ham. Og De kan være vis paa, at ogsaa paa det sidste har hans Tanker ofte dvælet med Kjærlighed ved de kjære der hjemme, som han aldrig skulde se mere her nede. Saa vidt jeg véd, har han intet skrevet, siden jeg begyndte at skrive for ham; jeg sagde ham, den Gang jeg skrev de to Brevkort, og spurgte ham om, hvad jeg skulde skrive; det første af dem læste jeg ogsaa op for ham; men det turde jeg ikke ved det sidste. Før jeg skrev det, sagde han: „De véd jo, hvordan jeg har det; indjag dem ikke nogen unødvendig Skræk, men hold Dem dog til Sandheden;“ og saa var det, jeg skrev, der var Fare for hans Liv. — Hans Efterladenskaber er blevne ordnede af den danske Konsul.

Tak for Deres kjærlige Brev og den venlige Indbydelse; naar jeg, som der, Gud ske Lov! er god Udsigt til, vender tilbage til Danmark rask og sund, vil jeg gjerne efterkomme den, hvis det lader sig gjøre. Gid vor Herre maa sende Dem og Deres den sande Juleglæde netop under denne tunge Sorg!

Deres *Jannik Lindbæk.*

Budtz skriver følgende Brev om ham:

„Pension Budtz“,

Cours Grandval, Ajaccio, d. 6. Januar 1883.

Frøken Andrea Busck,

Roma!

Som Svar paa Deres ærede Brevkort, hvori De forespørger om Lærer Johansens Død, skal jeg tillade mig at meddele nogle kortfattede Oplysninger. Efter at have forladt Dem i Milano havde Johansen en noget besværlig Rejse, i det han maatte gaa til Marseille for at træffe Damper hertil; dog var hans Befindende i de første 14 Dagstid ret godt; han glædede sig meget over den smukke Natur og det dejlige Klima, og jeg tror ogsaa, at han var glad over at være hos Landsmænd. I den korte Tid, han var her, vandt han ogsaa ved sin beskedne og elskværdige Optræden mange Venner, som viste ham megen Deltagelse under hans Sygdom. En 3 Ugers Tid før hans Død begyndte hans Tilstand at forværres; og uagtet han selv til det sidste vedligeholdte Haabet om at komme sig, saa var det klart for os, at det gik hurtigt mod Enden. Han led ikke store Smerter, og flere deltagende Venner plejede ham til det sidste. Den 2. Desember om Eftermiddagen sov han stille og rolig hen uden Dødskamp.

Omkring hans Leje var foruden min Moder, Søster og jeg selv endvidere Doktor Schneekloth fra Kjøbenhavn og en ung theol. Student Lindbæk til Stede, og medens denne bad en Bøn og et Fadervor for vor syge Ven, trak han sit sidste Suk. Han var næppe ved fuld Bevidsthed de sidste Timer. Dagen efter fulgte c. 25 Landsmænd Johansen til hans sidste Hvilested paa Ajaccio Kirkegaard efter en smuk lille Højtidelighed her i vort Hjem; Blomster og Kranse skjulte hans simple Kiste.

Johansen omtalte ofte med Fornøjelse sin Rejse sammen med Dem; navnlig Opholdet i Luzern, tror jeg, havde glædet ham.

Jeg forbliver, Frøken! med megen Agtelse
Deres ærbødige

V. Budtz.

Om hans Begravelse skriver Student Lindbæk følgende Brev:

Ajaccio, d. 5. Desember 1882.

Kjære Hr. Johansen!

Mit forrige Brev vil jo vist allerede have sagt Dem, at Begravelsen vilde ske meget snart. Den fandt Sted allerede Dagen efter hans Død, nemlig 1. Adventssøndag, og det var en smuk og opløftende Højtidelighed. Efter de Danskes almindelige Ønske var der ingen fremmed Præst bleven indbudt, man kom overens om,

at jeg skulde forrette Jordspaaakastelsen, der skulde ikke lyde et fremmed Sprog over Deres Broders Grav. Kl. 3 Eftermiddag samledes Følget i Salonen. næsten alle herværende Landsmænd og en Del franske. Døren stod aaben til Deres Broders Værelse, der var gjort mørkt, og hvor mange Lys brændte om den blomstersmykte Kiste; alle de danske Damer havde været med til at binde Kranse til den. Efter at vi havde afsunget: „At sige Verden ret Farvel“, stillede jeg mig hen i Døren mellem Salonen og Deres Broders Værelse og talte omtrent følgende Afskedsord:

„Det er al Tid tungt for os Mennesker at skilles fra dem, der har levet sammen med os, og som vi har faaet kjære. Det har alle vi, som her er til Stede, erfaret; vi lever jo næsten som i Landflygtighed, borte fra Hjem og Slægt, om end, som vi tør haabe, kun for en kortere Tid. Men tungest er det dog, naar Døden kommer, saa synes Adskillelsen at maatte gjælde for stedse, den bliver saa grundig, som tænkes kan. Rejser end en Ven bort fra os til et fjærnt Land, maaske for bestandig, saa kan vi dog, saa længe han lever, vedblive at staa i aandelig Forbindelse med ham, udveksle Tanker og Følelser med ham. Men intet Brev naar over Graven, derfra kan der ikke komme Bud til os. Døden sønderriver de helligste og kjæreste Baand; den, vi elskede, er ikke mere til for os.

Og denne mørke Tomhedsfølelse vil især gjøre sig gjældende, naar Døden, som her, kommer og griber ind i en lille Kreds, hvem de ydre Forhold har sluttet tæt sammen, og hvor Frygten saa let vil angribe Livshaabet.

Dog vi har, Gud ske Lov! ikke behov at lade nogen trøstesløs Betragtning af Døden faa Magt over os, nej, vi maa det ikke en Gang her; thi det er en kristens Baare, vi staar ved. Og Kristendommen giver os et helt andet Syn paa Døden; den kalder den ikke nogen absolut Adskillelse, men kun en Søvn, hvoraf man skal vaagne op til Evigheden. For den er Menneskelivet ikke afsluttet med Livet her paa Jorden, nej, det fortsættes i en rigere Skikkelse hensides Graven. Og det er den vigtigste Del af Menneskelivet, som ligger paa den anden Side Timeligheden; thi i den løses alle de Knuder, som der bliver slaaet saa mange af paa Livstraaden, og — det er en alkjærlig Guds Haand, der løser dem.

Vi har et smukt Billede paa den kristnes Liv; man sammenligner det ofte med en Pilgrimsvandring. I Middelaldren, da det fromme Hjertes Følelser ofte havde en saa vidunderlig Styrke, drog hele Skarer bort fra Hjem og Slægt og ilede, drevne af hellig Længsel, frem mod det fjærne Land, hvor Frelseren har vandret. De agtede ej paa Vejens Besværligheder, gik den end gjennem Ørk og Sand; den syntes dem

dog liflig og let; thi det straalende Maal kastede sin Glans over den. Og hvilken Glæde saa, naar Maalet naaedes! — Ja, vort Liv er ogsaa slig en Pilgrimsvandring, for nogle kort, for andre lang; men den har nok af Besvær og Møje for alle. Det gjælder kun al Tid at have Maalet for Øje, al Tid at lade den hellige, dejlige Sang gjenlyde i Sjælen om Frelseren for Menneskenes Synd, om den Fred, han bringer over Jorden. Saa luer Hjærtet af Begejstring, saa kommer der Kraft i de trætte Lemmer, Kraft til at vise Kjærlighed mod dem, man er paa Vandring med; saa naaes Maalet nok om-sider.

Han, her hviler, har naaet Maalet. Han havde sammen med os andre givet sig ud paa en mindre Pilgrimsvandring for at vinde sit Helbred igjen. Og efter hvad vi paa dette korte Stykke Vej lærte ham at kjende, saa skjønnede vi snart, at han ogsaa var Deltager i den store Pilgrimsvandring. Ja, han var en kjærlig, troende Barnesjæl, stille og taalmodig under Lidelserne; jeg tror, at vi alle kom til at holde af ham. Nu har vor Korsfarer endt sin store Rejse; han er naaet til Maalet før os andre. Og, kristelig set, har han derved tillige naaet Maalet for sin lille Rejse; han er jo kommen til Livets Land, hvor Sygdom og Sorg ej findes, og hvor der er Bod for alle Savn.

Saa hvile da nu her i Fred hans Støv paa den fremmede Kyst under Sydens varme Sol! Naaede end ej hans Legeme at komme til at hvile i Danmarks hjemlige Jord, saa skal det være vor Trøst, at hans Sjæl er naaet til Hjemmet, det store Faderhus hist oppe, hvor han sikkert har kjære at mødes med. Han døde ung; men det gjælder jo, Gud ske Lov! ej om at leve længe, men kun om at leve godt, leve et sandt Menneskeliv, som fortjener det Navn; og — Johansen var en kristen.

Saa vil da nu vi, hans Landsmænd, sige ham et sidste Farvel, ej blot fra os selv, men ogsaa fra hans Slægt og Venner der hjemme, som nu vel sørger ved Budskabet om hans Død, og „som aldrig ser ham mere under dette Stjærnetag.“ Og vi vil ønske, at de maa kunne gribe den Trøst, som ligger i Haabet om „at mødes i den store Helgenkjæde paa Vorherres Jesu Dag.“ Og gid saa, naar vi nu fra den stille Grav vender tilbage til Livet, gid saa Mindet om vor Ven maa vække hos os Følelsen af, at vi er alle paa Pilgrimsvandring mod det samme Maal, at det maa knytte os nærmere sammen i Kjærlighed. Men husk paa at det, der skal binde os til hverandre, maa først og fremmest være „Tonen fra Himlen“, Kristi almægtige Kjærlighed. Snart vil den dejlige, hjemlige Jul end stærkere minde os om dette; og lad os saa mindes vor lykkelige Ven,

hvis Støv hviler her, men hvis Aand nu begynder det ny Kirkeaar og skal holde evig Jul i Himmelby. Lad os vise hverandre, at Døden ikke blot adskiller, men at den ogsaa kan forene! Amen i Jesu Navn!“

Efter at „Dejlig er Jorden“ var bleven af-sunget, førtes Kisten ned paa Ligvognen, og et stort Følge, hvoriblandt var mange af de fremmede her, fulgte den ud langs Strandvejen til Kirkegaarden, en stor nøgen Plads med høje Bjerge i Baggrunden og en dejlig Udsigt ud over Middelhavet. Deres Broder kom til at ligge ved Siden af en dansk Frue, som døde i For-aaret. Jeg bekjendte først Troen og fremsagde derpaa, for første Gang i mit Liv, Jordpaakastelsens højtidelige, forjættelsesfulde Ord, bad saa Fadervor og lyste tilsidst den apostoliske Velsignelse. Da det var ved Solnedgang og temmelig koldt, blev der ingen Salmer sunget ved Graven.

Jeg skal til denne korte Beskrivelse kun føje Ønsket om, at vor Herre maa styrke Dem og alle Johansens Venner i Deres Sorg; denne hurtige Død var jo i Grunden det bedste, der kunde times Deres Broder, da han efter Lægens Udsagn ingen Sinde kunde have kommet sig. Kjedeligt var det, at ingen af os kunde komme i Tanker om at tage en Haarlok af ham til Dem; men De har sikkert nok mere dyrebare og uforgængelige aandelige Erindringer om

Deres gode Broder. Skriv som sagt kun, hvis
De ønsker videre Oplysninger, til

hans Ven

Jannik Lindbæk.

En glædelig Julefest i Jesu Navn!

